

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Γεωπολιτική ανάλυση του συμπλόκου Τουρκία-Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ-
Αίγυπτος στο πλαίσιο της ευρύτερης Μέσης Ανατολής

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κωνσταντίνος Κώστογλου

Αθήνα, Δεκέμβριος 2021

Τριμελής Επιτροπή

Κώστας Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Γεώργιος Στασινόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Κωνσταντίνος Κώστογλου, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τους αξιότιμους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας», για την με εξαιρετικό τρόπο μεταδοθείσα γνώση και ιδιαίτερα τον επιβλέπων καθηγητή του παρόντος πονήματος κ. Κώστα Υφαντή, για την υποστήριξη και την καθοδήγηση, στη διαδικασία σύνταξης αυτού.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά τη σύζυγο μου Ειρήνη και τα παιδιά μου Βασίλη και Ελένη, για την απεριόριστη ηθική συμπαράσταση την οποία μου παρείχαν, κατά τη διάρκεια της σύνταξης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
Περιεχόμενα.....	4
Περίληψη.....	5
Abstract.....	7
Εισαγωγή.....	9
Κεφάλαιο πρώτο.....	10
Γεωπολιτική Ανάλυση της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής.....	10
1.1 Γενικά.....	10
1.2 Συστημική περιγραφή του γεωπολιτικού περιβάλλοντος της ανατολικής Μεσογείου	12
1.3 Συστημική περιγραφή του γεωπολιτικού περιβάλλοντος της Μέσης Ανατολής.....	16
Κεφάλαιο δεύτερο.....	19
Το σύμπλοκο Τουρκία-Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ-Αίγυπτος και τα σχηματιζόμενα υποσυστήματα δρώντων.....	19
2.1 Γενικά.....	19
2.2 Το Υποσύστημα Ελλάδα-Κύπρος.....	21
2.3 Το Υποσύστημα Ελλάδα-Τουρκία.....	24
2.4 Το Υποσύστημα Ελλάδα-Αίγυπτος.....	30
2.5 Το Υποσύστημα Ελλάδα-Ισραήλ.....	36
2.6 Το Υποσύστημα Τουρκία-Ισραήλ-Αίγυπτος.....	41
Κεφάλαιο τρίτο.....	42
Σχέσεις Υπερσυστημικών Δρώντων.....	42
3.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερική (ΗΠΑ).....	43
3.2 Ευρωπαϊκή Ένωση.....	46
3.3 Ρωσία.....	48
3.4 Κίνα.....	50
Συμπεράσματα.....	51
Προτάσεις.....	54
Βιβλιογραφία.....	58
Παράρτημα «Α».....	63
Χάρτες-Σχεδιαγράμματα.....	63

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας, είναι η γεωπολιτική ανάλυση των υφιστάμενων δεδομένων στο σύμπλοκο Τουρκίας – Ελλάδα – Κύπρου – Ισραήλ – Αιγύπτου, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί εντός του πλαισίου της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, υπό το πρίσμα της ιστορικής πραγματικότητας της περιοχής, σε συνδυασμό με τη σχέση δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των δρώντων κρατών, των διεθνών οργανισμών και άλλων υπεισερχομένων παραγόντων.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αναλύεται το γεωπολιτικό περιβάλλον της Μέσης Ανατολής, σε συνδυασμό με αυτό της ανατολικής Μεσογείου., το οποίο υπήρξε διαχρονικά, ένα δυναμικό πεδίο δράσης των πολιτισμών, ανάπτυξης των ισχυρών φυλετικών και θρησκευτικών κινημάτων και γενικά αποτέλεσε το «μήλο της έριδος» των ισχυρών δρώντων του πλανήτη. Η εν λόγω περιοχή, από γεωπολιτικής άποψης κατέχει τη θέση-κλειδί στον πλανήτη, η οποία συνδέει τη Δύση με την Ανατολή και βρίσκεται στην πλέον σημαίνουσα θέση, όσον αφορά τον τομέα του ενεργειακού πλούτου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται το σύμπλοκο Τουρκίας – Ελλάδα – Κύπρου – Ισραήλ – Αιγύπτου, στην ευαίσθητη γεωπολιτικά περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, που αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική πραγματικότητα, με την ανάπτυξη δυναμικών σχέσεων αλληλεπίδρασης μεταξύ των δρώντων και υπό το πρίσμα των εξελίξεων σε τρία εξαιρετικά σημαντικά θέματα, την περιφερειακή ασφάλεια, το μεταναστευτικό-προσφυγικό και το ενεργειακό. Από τη μια πλευρά έχουμε την Τουρκία, η οποία επιθυμώντας διακαώς την ανάδειξη της σε περιφερειακή δύναμη, έχει μεταβληθεί σε μια αναθεωρητική δύναμη, αποτελώντας έναν σημαντικό παράγοντα αστάθειας για την ευρύτερη περιοχή, ενώ από την άλλη πλευρά έχουμε την συνεργασία Ελλάδα – Κύπρου – Αιγύπτου – Ισραήλ, οι οποίοι στο πλαίσιο της θεωρίας της ισορροπίας της ισχύος, έχουν εστιάσει μεταξύ άλλων, στην αντιμετώπιση του τουρκικού αναθεωρητισμού, με την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας σε πολλαπλά επίπεδα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναλύεται η πραγματικότητα κατά την οποία, η ανατολική Μεσόγειος και η Μέση Ανατολή αποτελούν διαχρονικά πεδίο συνεχούς και αδιάλειπτης παρουσίας μεγάλων δυνάμεων του πλανήτη, με προεξέχοντες μεταξύ άλλων τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες έχουν τεράστια συμφέροντα ζωτικής σημασίας στην ευρύτερη περιοχή και ως εκ τούτου,

προσπαθούν να διατηρήσουν και να αυξήσουν την επιρροή τους, χρησιμοποιώντας κατά περίπτωση, τη σκληρή ή την ήπια μορφή ισχύος.

Στα συμπεράσματα και τις προτάσεις, αναδεικνύεται το γεγονός ότι λόγω γεωγραφικών κατά κύριο λόγο δεδομένων, η εμπλοκή της Ελλάδας στις περιφερειακές γεωπολιτικές εξελίξεις, καθίσταται δεδομένη και ως εκ τούτου, στο πλαίσιο μιας συνεκτικής στρατηγικής, πρέπει να δραστηριοποιηθεί τόσο στον διπλωματικό όσο και στον στρατιωτικό τομέα, ώστε να αξιοποιήσει όλες τις δυνατές ευκαιρίες και προκλήσεις, οι οποίες θα προκύψουν, προκειμένου να υπερασπίσει τα συμφέροντά της και να αποτελέσει τον πλέον φερέγγυο παραγωγό ασφάλειας, ειρήνης και σταθερότητας, στην ευρύτερη περιοχή. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, ως σταυροδρόμι μεταξύ Δύσης, Βαλκανίων και Μέσης Ανατολής, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην περαιτέρω ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της. Η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δύναται να αναλάβει έναν διαμεσολαβητικό ρόλο, προκειμένου να επιτευχθεί, μέσω διαπραγματεύσεων και συμφωνιών, μια αξιόπιστη και ρεαλιστική συμφωνία ανάμεσα στους δρώντες της περιοχής και να καταστεί έτσι ένας περιφερειακός πρωταγωνιστής, αξιοποιώντας το γεγονός ότι αποτελεί έναν δρώντα, ο οποίος χαρακτηρίζεται για την αξιοπιστία του και τον υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης που απολαμβάνει, από όλα σχεδόν τα κράτη της ευρύτερης περιοχής.

Λέξεις –κλειδιά : Σύμπλοκο, ανατολική Μεσόγειος, Μέση Ανατολή, Ελληνική εξωτερική πολιτική και συμμαχίες, Ευρωπαϊκή Ένωση.

Geopolitical analysis of the Turkey-Greece-Cyprus-Israel-Egypt complex in the continent of the wider Middle East

Konstantinos Kostoglou

Abstract

The purpose of this bachelor's thesis is the geopolitical analysis of the existing data in the Turkey-Greece-Cyprus-Israel-Egypt complex, as they have been formed within the continent of the wider Middle East, in the light of the historical reality of the region, in combination with relationship of dynamic interaction between the acting states, international organizations and other stakeholders. The first chapter analyzes the geopolitical environment of the Middle East, in combination with that of the Eastern Mediterranean, which has always been a dynamic field of action of cultures, development of strong racial and religious movements and has generally been the "apple of discord" of powerful actors of the planet. This region, from a geopolitical point of view, holds the key position on the planet, which connects the West with the East and is in the most important position, in terms of energy wealth. The second chapter analyzes the Turkey-Greece-Cyprus-Israel-Egypt complex, in the geopolitically sensitive region of the eastern Mediterranean, which is a particularly important reality, with the development of dynamic interaction relations between the actors and in the light of developments in three important issues, regional security, migration-refugee and energy wealth. On the one hand Turkey, which eagerly wishing to become a regional power, has become a revisionist force, being an important factor of instability for the wider region, on the other hand the cooperation between Greece - Cyprus - Egypt - Israel, which in the context of the theory of balance of power, have focused, among other things, on tackling Turkish revisionism by developing multi-level cooperation.

The third chapter analyzes the reality in which the Eastern Mediterranean and the Middle East have always been a field of continuous and uninterrupted presence of major world powers, with the United States, Russia, China and the European Union prominent, which have vital interests in the wider region and therefore try to maintain and increase their influence, using, as the case may be, the hard or mild form of power. The conclusions and proposals highlight the fact that, predominantly due to geographical data, Greece 's involvement in regional geopolitical developments

becomes a given and therefore, in the context of a coherent strategy, it must be active in both the diplomatic and military sectors. , in order to take advantage of all possible opportunities and challenges that will arise, in order to defend its interests and to be the most reliable producer of security, peace and stability in the wider region. Greece's geographical location, as a crossroads between the West, the Balkan Peninsula and the Middle East, is a determining factor in further strengthening its international role. Greece, as a member of the European Union, is able to undertake a mediating role in order to reach, through negotiations and agreements, a trustworthy and realistic agreement between the actors in the region and thus become a regional leading actor, taking advantage of the fact that it is an actor. , which is characterized by its reliability and the high degree of trust it enjoys, from almost all the states of the wider region.

Keywords: Complex, Eastern Mediterranean, Middle East, Greek Foreign Policy and Alliances, European Union.

Εισαγωγή

Η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, υπήρξε σε διαχρονικό επίπεδο, από την αρχαιότητα έως και τη σύγχρονη εποχή, ένα εξαιρετικά δυναμικό πεδίο δράσης των πολιτισμών, ανάπτυξης των ισχυρών φυλετικών και θρησκευτικών κινήσεων και γενικά αποτέλεσε το «μήλο της έριδος», των ισχυρών δρώντων του πλανήτη. Η εν λόγω περιοχή, από γεωπολιτικής άποψης, κατέχει τη θέση-κλειδί στον πλανήτη, η οποία ουσιαστικά συνδέει τη Δύση με την Ανατολή και βρίσκεται στην πλέον σημαίνουσα θέση, όσον αφορά τον κρίσιμο τομέα του ενεργειακού πλούτου, σε παγκόσμιο επίπεδο, ο οποίος άλλωστε αποτελεί την κινητήρια δύναμη του παγκόσμιου σύγχρονου πολιτισμού. Συγχρόνως, αποτελεί μια πολύπαθη διαχρονικά περιοχή που χαρακτηρίζεται από πλήθος προβλημάτων, τόσο σε ποιοτικό όσο και σε ποσοτικό επίπεδο, τα οποία προκαλούν έντονες συνέπειες, με επιπτώσεις στο παγκόσμιο γεωπολιτικό περιβάλλον. Έτσι λοιπόν, προβλήματα όπως το παλαιστινιακό, ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, το κουρδικό, ο εμφύλιος πόλεμος στη Λιβύη, το κυπριακό, οι ελληνοτουρκικές διαφορές και οι γενικότερες αναθεωρητικές βλέψεις της Τουρκίας, αποτελούν μερικά μόνο από τα φλέγοντα ζητήματα της ευρύτερης περιοχής, με διεθνείς προεκτάσεις, καθόσον εμπλέκονται ενεργά με διάφορους τρόπους πλέον των συστημικών δρώντων της περιοχής και οι μεγάλοι υπερσυστημικοί δρώντες. Η κατάσταση στη Μέση Ανατολή καθίσταται ιδιαίτερα περίπλοκη και είναι προφανές, ότι λόγω της τζιχαντιστικής τρομοκρατίας, των αθρόων μεταναστευτικών ροών και του έντονου ανταγωνισμού για τον έλεγχο των ενεργειακών πηγών, η κατάσταση στην περιοχή θα παραμείνει εξαιρετικά επισφαλής¹.

Τα όρια της περιοχής της Μέσης Ανατολής, διαφέρουν μεταξύ τους σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και ποικίλουν ανάλογα με τη βάση καθορισμού τους από πολιτική, ιστορική, πολιτισμική, οικονομική, ή στρατηγική σκοπιά². Στη σύγχρονη εποχή, Μέση Ανατολή είναι ο γεωγραφικός όρος ο οποίος αναφέρεται σε περιοχές της δυτικής Ασίας και της βόρειας Αφρικής. Κατά κανόνα όμως, περικλείει την αραβική χερσόνησο και τα κράτη γύρω από την Ερυθρά θάλασσα και τον Περσικό κόλπο. Επίσης, τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιείται και ο όρος ευρύτερη Μέση Ανατολή, ο οποίος περιλαμβάνει συνδυαστικά και χώρες της βόρειας κυρίως Αφρικής, όπως το

¹ Gilles Kapel, *Έξοδος από το χάος: Κρίση στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή*, (Αθήνα, Κλειδάριθμος, 2020), σελ. 475.

² Μαρία Αναστασία, *Ο εκδημοκρατισμός της Μέσης Ανατολής*, (Θεσσαλονίκη, ΠΑΜΑΚ, 2018), σελ.31.

Μαρόκο, η Αλγερία η Τυνησία (χώρες του Μαγκρέμπ), η Λιβύη και το Σουδάν, αλλά και ασιατικά κράτη, όπως το Πακιστάν και το Αφγανιστάν³. Η θαλάσσια κατά κύριο λόγο γειτνίαση των χωρών της Μέσης Ανατολής, με χώρες της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου, σε συνδυασμό με τα υφιστάμενα τεράστια αποθέματα υδρογονανθράκων, καθώς και αυτών που εκτιμάται βάσει επιστημονικών ερευνών, ότι υπάρχουν σε θαλάσσιες περιοχές των ανακηρυγμένων ή δυνητικών ΑΟΖ των εν λόγω χωρών, αυξάνουν κατακόρυφα τη γεωπολιτική αξία της ευρύτερης περιοχής. Η θεώρηση αυτή βασίζεται στο γεγονός, ότι η ευρύτερη περιοχή αποτελεί γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά μια ενιαία γεωγραφική οντότητα, με ενιαίο χαρακτηριστικό στοιχείο, την ύπαρξη σε αυτήν της τεράστιας πλειοψηφίας των παγκόσμιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και υγραερίου, δηλαδή των πηγών ενέργειας που διαδραματίζουν τον πλέον καθοριστικό ρόλο, για την ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας.

Επίσης, επισημαίνεται ότι η λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου, όπως και η ευρύτερη Μέση Ανατολή, είναι η μητέρα των τριών σημαντικών μονοθεϊστικών θρησκειών, του ιουδαϊσμού, του χριστιανισμού και του μωαμεθανισμού. Είναι γνωστό, ότι στο εσωτερικό των θρησκειών αυτών υφίστανται πολλαπλές διασπάσεις, ορισμένες από τις οποίες αγγίζουν τα όρια του θρησκευτικού φανατισμού και οι οποίες έχουν δημιουργήσει διαχρονικά θρησκευτικές κοινότητες σαφώς διακρινόμενες μεταξύ τους, με την επισήμανση ότι ορισμένες εξ αυτών διάκεινται απολύτως εχθρικά έναντι των άλλων, αν και ανήκουν στην ίδια γενικά θρησκεία, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τους Σίιτες και τους Σουνίτες Μουσουλμάνους⁴.

Κεφάλαιο πρώτο

Γεωπολιτική ανάλυση της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής

1.1 Γενικά

«Ο όρος Γεωπολιτική (geopolitics) ορίζεται ως η μελέτη των διεθνών σχέσεων από μια χωρική ή γεωγραφική οπτική. Η παραδοσιακή πολιτική προσέγγιση, ασχολείτο με τις έννοιες του χώρου και της ισχύος και ανέλυε τις μεταξύ τους σχέσεις. Τις τελευταίες δεκαετίες αυτή η προσέγγιση έχει συμπληρωθεί (ή και αντικατασταθεί) από

³ Αναστασίου, *Ο εκδημοκρατισμός της Μέσης Ανατολής*, σελ.38.

⁴ Σπύρος Μπελεγράτης, *Ανάλυση γεωστρατηγικών εξελίξεων στην ανατολική Μεσόγειο* (Κείμενο ομιλίας στην Ακαδημία Αθηνών, Νοε 2018), σελ. 3.

την αντίληψη, ότι τα προβλήματα που έχουν αντίκτυπο σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι καλύτερα να προσεγγίζονται θεωρώντας τον κόσμο ως ενιαίο σύνολο»⁵.

Η Μέση Ανατολή εξεταζόμενη ως γεωγραφική περιοχή, καταλαμβάνει ένα τεράστιας στρατηγικής σημασίας σημείο του πλανήτη και αποτελεί ουσιαστικά το σταυροδρόμι, το οποίο ενώνει τρεις ηπείρους, την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Συνδέει εκ της θαλάσσιας οδού, τον Ινδικό ωκεανό με τη Μεσόγειο θάλασσα και κατ' επέκταση με τον Ατλαντικό ωκεανό. Από το χερσαίο χώρο της Μέσης Ανατολής, διέρχονται εξαιρετικά σημαντικοί ενεργειακοί αγωγοί, οι οποίοι συνδέουν τον Περσικό κόλπο και την Κασπία θάλασσα με την ανατολική Μεσόγειο. Ως εκ τούτου, τα εν λόγω υφιστάμενα δεδομένα, καθώς και η εγγύτητά της με τη Ρωσία και την Κίνα, της εξασφαλίζουν μια τεράστια γεωπολιτική αξία.

Στη σημερινή εποχή, ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα το οποίο αποτελεί πεδίο καίριου ενδιαφέροντος για το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, είναι η εξασφάλιση της πρόσβασης σε ενεργειακές πηγές. Στα ήδη υπάρχοντα από παλαιότερα αποθέματα πετρελαίου της Μέσης Ανατολής, τα οποία υπερβαίνουν το 50% επί των αποδεδειγμένων παγκόσμιων ενεργειακών αποθεμάτων, πρέπει να προστεθούν τα κοιτάσματα φυσικού αερίου, που ανακαλύφθηκαν στην ευρύτερη περιοχή και σύμφωνα με αξιόπιστες επιστημονικές εκτιμήσεις επαρκούν, προκειμένου να καταστούν εξαιρετικά σημαντική πηγή ενέργειας κατά τον 21ο αιώνα. Ιδιαίτερα σημαντικό σημείο ενδιαφέροντος, για το σύνολο των συστημικών και υπερσυστημικών δρώντων του διεθνούς συστήματος, αποτελεί αφ' ενός μεν, η εκμετάλλευση των υφιστάμενων ενεργειακών κοιτασμάτων και αφ' ετέρου δε, η οικονομική αξιοποίηση των αγωγών μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου, από τα κράτη που θα διαθέσουν το έδαφος τους, για τη διέλευση των εν λόγω αγωγών.

Η διαρκής και συστηματική επιχείρηση των ισχυρών δυνάμεων του πλανήτη, να αποκτήσουν και να αυξήσουν τα ερείσματα ασφαλείας και την επιρροή τους, διαμόρφωσαν τις ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή κατά τον 20ο αιώνα, εξαιτίας της πλούσιας σε πετρέλαια περιοχής της Μέσης Ανατολής, αλλά και του στρατηγικού πλεονεκτήματος της ανατολικής Μεσογείου, λόγω της γεινιάσής της, με την πρώην Σοβιετική Ένωση. Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, η περιοχή παρέμεινε εντόνως ασταθής, με την παρουσία κρατών ισχυρά εξοπλισμένων και μη ελεγχόμενων, τα οποία με τις δραστηριότητες τους συμβάλλουν στη δημιουργία ενός κλίματος διαρκούς και

⁵ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική σκέψη (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008), σελ.201.

εντεινόμενης αστάθειας. Ο ισχυρός θρησκευτικός φονταμενταλισμός, ο οποίος υφίσταται σε μεγάλο τμήμα του ισλαμικού κόσμου και οι διακρατικές εδαφικές και άλλων μορφών διαμάχες, σε συνδυασμό με τα στρατηγικά συμφέροντα των ισχυρών δυνάμεων παγκόσμιας επιρροής, κατέστησαν το χώρο αυτό ιδιαίτερα ευάλωτο και ενδεχομένως το πιο εύφλεκτο και ασταθές μέρος του πλανήτη. Στην σημερινή πραγματικότητα Άγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί, Κινέζοι, Ρώσοι και Αμερικάνοι, επιδιώκουν με μεθοδικό τρόπο την εξασφάλιση των ευρύτερων συμφερόντων τους στην περιοχή, παρά το γεγονός ότι το αποικιακό καθεστώς στις χώρες της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, αποτελεί πλέον παρελθόν⁶.

1.2 Συστημική περιγραφή του γεωπολιτικού περιβάλλοντος της ανατολικής Μεσογείου

Η Μεσόγειος θάλασσα, είναι γνωστή από την αρχαιότητα, ως η μεγάλη και κλειστή θάλασσα, η οποία ενώνει τρεις ηπείρους, ήτοι την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, περιοχές και σημεία μέγιστης στρατηγικής σημασίας, όπως ο πορθμός του Γιβραλτάρ στα δυτικά και η διώρυγα του Σουέζ στα ανατολικά, η οποία ουσιαστικά παρακάμπτοντας την Αφρική, κατέστησε δυνατή τη θαλάσσια επικοινωνία μέσω της Ερυθράς Θάλασσας, με τον Ινδικό ωκεανό και τον Περσικό κόλπο⁷.

Εξαιτίας των προσφάτων γεωστρατηγικών εξελίξεων και ανακατατάξεων, έχει επανέλθει με έντονο τρόπο στο διεθνές προσκήνιο, η ιδιαίτερα σημαντική στρατηγική αξία της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου, η οποία σύμφωνα με την αντίληψη των σύγχρονων γεωοικονομικών αναλύσεων, αποτελεί μαζί με την Προποντίδα, τον Εύξεινο Πόντο, τη διώρυγα του Σουέζ και την Αζοφική θάλασσα, μία από τις σημαντικότερες περιοχές παγκόσμιου στρατηγικού ενδιαφέροντος. Προσδιορίζοντας τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής, παρατηρούμε ότι η εν λόγω λεκάνη, ουσιαστικά περικλείεται μεταξύ των νοτίων ακτών της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδος, των νοτίων ακτών της Τουρκίας, των δυτικών ακτών της Συρίας, του Λιβάνου, του Ισραήλ και της λωρίδας της Γάζας, καθώς και των βορείων ακτών της Λιβύης και της Αιγύπτου⁸.

⁶ Σπύρος Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, (Αθήνα, ΣΕΕΘΑ, 2020), σελ.2

⁷ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.1.

⁸ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.1-2

Εντός των ορίων της εν λόγω περιοχής, περικλείονται περιοχές εξαιρετικά μεγάλης στρατηγικής αξίας και σημασίας, καθώς και εξαιρετικά νευραλγικές βάσεις δυνητικών επιχειρήσεων, όπως είναι η Κρήτη και η Κύπρος. Το μεγαλύτερο μέρος των διηπειρωτικών σχέσεων και στρατηγικού εμπορίου της σημερινής εποχής, έχει σημείο επαφής τη θαλάσσια αρτηρία της Μεσογείου και ιδιαίτερα την ανατολική λεκάνη της, καθόσον η συγκεκριμένη περιοχή, ελέγχει τα διερχόμενα, από τη διώρυγα του Σουέζ και τα στενά των Δαρδανελίων, πλοία, τα οποία ανεφοδιάζουν τις δυτικές κοινωνίες με υδρογονάνθρακες και πάσης φύσεως εμπορεύματα⁹.

Η μορφολογία του χώρου, τα φυσικά περάσματα και η ύπαρξη θαλασσίων στενών, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συγκοινωνιακών δρομολογίων τεράστιας στρατηγικής σημασίας, καθώς και αμφίδρομων κάθετων αξόνων επιχειρήσεων, με κυριότερους εκείνους που διαγράφονται από την ιταλική χερσόνησο προς τη Λιβύη, από τα Βαλκάνια προς την Κρήτη και τη βόρειο Αφρική και τέλος από τα νησιά του Αιγαίου πελάγους προς τον Εύξεινο Πόντο, ή αντιθέτως προς την Κύπρο ή το Σουέζ¹⁰. Επίσης, από γεωοικονομικής άποψης, πέραν του φυσικού πλούτου, ο οποίος συμπεριλαμβάνει τη γεωργική παραγωγή, την αλιεία, τα ορυκτά και τους υδάτινους πόρους, θα πρέπει να προστεθεί και ο ενεργειακός παράγων, τόσο της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, που αφορά παλαιότερα ανευρεθέντα κοιτάσματα της αραβικής χερσονήσου, όσο και των σχετικά πρόσφατων υποθαλάσσιων ανακαλύψεων υδρογονανθράκων στην ανατολική Μεσόγειο. Αναφορικά με το εν λόγω θέμα, πρέπει να επισημανθεί με ιδιαίτερη έμφαση, ότι η εκμετάλλευση, η διανομή αλλά και ο τρόπος διαμεταφοράς των υφιστάμενων, αλλά και υπό επιστημονική έρευνα νέων κοιτασμάτων «γκρίζου και μαύρου χρυσού», αποτελεί πεδίο οξύτατων αντιπαραθέσεων και διαξιφισμών. Συγχρόνως, η έντονη οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής και σε άλλα οικονομικά πεδία, όπως το εμπόριο, οι επικοινωνίες και ο τουρισμός, διαφοροποιεί μερικά τη γεωοικονομία του χώρου. Επίσης, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός, ότι λόγω του μεγάλου αρχαιολογικού πλούτου των χωρών της περιοχής, ο τουρισμός είναι ένας από τους πλέον ισχυρούς πόλους προσέλκυσης επισκεπτών και κατά συνέπεια εισροής συναλλάγματος και χρηματοοικονομικών ροών. Ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη ανθρώπινη εργασιακή δραστηριότητα, αποτελεί

⁹ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.2

¹⁰ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.2

ένα προνομιακό πεδίο εφαρμογής της ονομαζόμενης ήπιας μορφής στρατηγικής οικονομικής ανάπτυξης¹¹.

Εκτός από τα εγγενή αυτά ιδιόμορφα χαρακτηριστικά της, καθώς και την έντονη διαχρονική αλληλεπίδραση με την ευρύτερη Μέση Ανατολή, η ανατολική Μεσόγειος έχει συγχρόνως σχέσεις ισχυρής αλληλεπίδρασης και με τις εξαιρετικά σημαντικές από γεωπολιτικής άποψης, γειτονικές περιοχές της Κασπίας και του Ευξείνου Πόντου, καθώς και της βόρειας Αφρικής, αποτελώντας πεδίο διέλευσης σημαντικών αγωγών ενεργειακών κοιτασμάτων, καθώς και μεταναστευτικών ροών¹². Αυτό καθίσταται πράξη, διότι μέσω της συγκεκριμένης περιοχής διακινείται προς την Ευρώπη, τεράστιος αριθμός προσφύγων και μεταναστών, από περιοχές στις οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη διαφόρων μορφών συγκρούσεις, εγείροντας εξαιρετικά σημαντικά και πολυσύνθετα ζητήματα ασφαλείας και συνοχής των δυτικών κοινωνιών. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη πολλαπλών και αντικρουόμενων συμφερόντων, σε έναν γεωγραφικό χώρο περιορισμένης σχετικά έκτασης ως προς το διεθνές σύστημα, δημιουργεί υπό προϋποθέσεις, εν δυνάμει κινδύνους όξυνσης των εντάσεων μεταξύ των κρατών της περιοχής, με παράλληλη ενδεχόμενη ανεξέλεγκτη κλιμάκωση.

Επιπρόσθετα, οι τελευταίες εξελίξεις παιγνίων ισχύος, θερμών αντιπαραθέσεων και υβριδικών πολέμων, αποκαλύπτουν επίσης ότι και ένας άλλος παράγων προσπαθεί να υποκαταστήσει ή να επηρεάσει τις εξελίξεις σε μέρος ή το σύνολο της πρωτοκαθεδρίας των ναυτικών δυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο, πλέον της Ρωσίας. Πρόκειται αφ' ενός μεν για τις χώρες που δημιουργούν το σιιτικό τόξο μεταξύ Συρίας και Ιράν και αφ' ετέρου τα κράτη όπου πλειοψηφούν οι σουνίτες μαζί με τους αδελφούς μουσουλμάνους ή άλλες ακραίες ισλαμογενείς ριζοσπαστικές οργανώσεις (π.χ. ISIS, Jabhat al-Nusra , Al-Qaeda κ.λπ.), με απώτερο αντικειμενικό σκοπό την επικράτηση στην εν λόγω περιοχή, αλλά και τον έλεγχο διακίνησης υδρογονανθράκων ή εμπορικών οδών προς ή από την Ευρώπη, αλλά και τις ΗΠΑ¹³.

Οι συγκεκριμένες εξελίξεις, μπορούν επίσης να συνδυαστούν, τόσο με τον αναθεωρητικό ρόλο της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή και την αναζωπύρωση σε ορισμένες βαλκανικές χώρες, των παραγόντων του εθνικισμού και του αλυτρωτισμού, με όλους τους κινδύνους που δυνητικά συνεπάγεται αυτό το γεγονός για τη

¹¹ Μπελεγράτης , Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο,σελ.1-2

¹² Περικλής Σταμπούλης, Η Γεωπολιτική της ανατολικής Μεσογείου, (Αθήνα, ΚΕΔΙΣΑ, 2017),σελ.1

¹³ Μπελεγράτης , Ανάλυση γεωστρατηγικών εξελίξεων στην ανατολική Μεσόγειο, σελ. 9.

σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής, όσο και με τη μεθοδικά σχεδιασμένη προσπάθεια της Ρωσίας, να διατηρήσει και να αυξήσει την επιρροή της, στο συγκεκριμένο πεδίο. Τέλος, βαρύνουσας σημασίας γεγονός και με ενδεχόμενες μελλοντικές προεκτάσεις, καθίσταται η συστηματική και εντεινόμενη προσπάθεια της Κίνας, να εισέλθει δυναμικά στις παγκόσμιες αγορές, επιχειρώντας να ανασυστήσει το «δρόμο του μεταξιού» προς την Ευρώπη, επενδύοντας στην εκμετάλλευση μεγάλων και σημαντικών λιμένων της περιοχής, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το λιμάνι του Πειραιά (OBOR¹⁴).

Συνεπώς, καθίσταται απόλυτα σαφές, ότι η ταυτόχρονη συνύπαρξη του συνόλου των παραπάνω δεδομένων, στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, η οποία αποτελεί το σημαντικότερο και πολυπλοκότερο τμήμα της Μεσογείου, από γεωπολιτική αλλά και οικονομική άποψη, και κατά συνέπεια και της Μέσης Ανατολής, καθώς και η εξ αυτής προκαλούμενη προσπάθεια των μεγάλων δυνάμεων να διατηρήσουν τον έλεγχο στον χώρο, μετατρέπει εκ των πραγμάτων την ευρύτερη περιοχή σε ένα δυναμικό πεδίο οξύτατων και ενίοτε επικίνδυνων αντιπαραθέσεων. Βασίζόμενοι στη συγκεκριμένη διαδρομή της αναλυτικής σκέψης, καταλήγουμε σε προφανείς αρχικές επισημάνσεις ή διαπιστώσεις, μέσω των οποίων καταδεικνύεται εκ του ασφαλούς, η τεράστια γεωστρατηγική αξία της ευρύτερης περιοχής και η διεθνής γεωπολιτική σημασία της, καθόσον¹⁵:

α. Οι ΗΠΑ επιθυμούν να ελέγξουν τις εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή, στο πλαίσιο προώθησης των γεωπολιτικών τους επιδιώξεων και της προσπάθειας περιορισμού της εισόδου του ρωσικού παράγοντα, εντός του συγκεκριμένου πεδίου διεθνούς ανταγωνισμού.

β. Η Ρωσία αντιλαμβάνεται ότι θα πρέπει να διατηρήσει, τουλάχιστον τα υφιστάμενα κερτημένα της στην περιοχή, ενώ ταυτόχρονα επιθυμεί την επέκταση της επιρροής της.

γ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει να προωθήσει πολιτικές σταθερότητας και ασφάλειας, κυρίως μέσω της άσκησης ήπιας ισχύος, εξασφαλίζοντας παράλληλα την απρόσκοπτη συνέχιση του ενεργειακού της εφοδιασμού, αφού είναι εμφανές ότι τα

¹⁴ Η πρόταση γνωστή και ως «Belt and Road», δημοσιοποιήθηκε με τον χαρακτήρα του «One Belt One Road» ή OBOR το έτος 2013 και αφορά την προσπάθεια ανάπτυξης υποδομών από την Κίνα σε 65 κράτη, για εξυπηρέτηση προφανώς ίδιων γεωπολιτικών και εμπορικών συμφερόντων.

¹⁵ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.2-3.

κράτη μέλη της δεν διαθέτουν επαρκή κοιτάσματα «γκρίζου και μαύρου χρυσού», για να καλύψουν την υφιστάμενη αλλά και τη μελλοντική ενεργειακή ζήτηση.

δ. Φιλόδοξες περιφερειακές δυνάμεις, στην προσπάθεια τους να εκμεταλλευτούν την παρατηρούμενη ανακατανομή ισχύος που τείνει να διαμορφωθεί στην ευρύτερη περιοχή, επιχειρούν να λάβουν καίρια θέση στη διεθνή γεωπολιτική σκακιέρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Τουρκία, η οποία στο πλαίσιο της επιδίωξης της να καταστεί περιφερειακή δύναμη και υπό το πρίσμα μιας επεκτατικής και αναθεωρητικής πολιτικής, εγείρει συνεχώς ζητήματα αμφισβήτησης κατοχυρωμένων κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας, επιχειρώντας να δημιουργήσει τετελεσμένα. Η δράση αυτή εξελίσσεται, όταν ισχυρές δυνάμεις της περιοχής όπως το Ισραήλ επιδιώκει την εξασφάλισή του, τουλάχιστον από το φανατικό Ισλάμ, παρά τις όποιες εξελίξεις στο παλαιστινιακό, διατηρώντας συνεχώς την επαφή του με τη Δύση.

1.3 Συστημική περιγραφή του γεωπολιτικού περιβάλλοντος της Μέσης

Ανατολής

Η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, όπως προαναφέρθηκε, έχει εξαιρετικά σημαντική αξία, τόσο σε στρατηγικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να υφίσταται έντονος και αδιάλειπτος ανταγωνισμός για τον έλεγχό της. Ο εν λόγω ανταγωνισμός, καθίσταται πολυεπίπεδος και πολυπαραγοντικός, καθόσον συμμετέχουν σε αυτόν, από τη μια πλευρά οι ισχυρές δυνάμεις του πλανήτη και από την άλλη πλευρά οι χώρες της περιοχής. Οι κατά καιρούς συμμαχίες, οι οποίες διαμορφώνονται, αποτελούν κατά κύριο λόγο, αποτέλεσμα των συγκυριακών ταυτίσεων συμφερόντων στην περιοχή. Το τέλος της περιόδου του ψυχρού πολέμου, με τα γνωστά ιδεολογικά χαρακτηριστικά, δημιούργησε ένα κενό ισχύος ανάμεσα στα δύο πρώην ανταγωνιζόμενα γεωστρατηγικά σύμπλοκα, αλλά το διεθνές σύστημα παρουσιάζει πάντοτε την τάση, να αναπληρώνει τα υφιστάμενα κενά ισχύος με τον ενδεδειγμένο, κατά περίπτωση, τρόπο.

Η Μέση Ανατολή χαρακτηρίζεται από μια έντονη πολιτιστική, εθνολογική, θρησκευτική και οικονομική ανομοιογένεια. Τα έθνη-κράτη τα οποία περιλαμβάνει είναι σε σημαντικό βαθμό πολιτικά ασταθή, με έντονα προβλήματα στον τομέα της εσωτερικής ασφάλειας και σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες, τόσο στο εγχώριο όσο και στο διεθνές επίπεδο. Είναι ένας ιδιαίτερος χώρος με μακράιωνη ιστορία, από τον οποίο ξεκίνησαν τρεις θρησκείες και πολλές αυτοκρατορίες. Ανήκει στην επονομαζόμενη ζώνη της αστάθειας του πλανήτη, καθόσον χαρακτηρίζεται από

έντονη πολιτική αστάθεια και βρίσκεται συχνά στο επίκεντρο πάσης μορφής συγκρούσεων¹⁶ και τάσεων μεταβολής της παγκόσμιας ισορροπίας ισχύος, με αποτέλεσμα να παρουσιάζει ιδιαίτερα αυξημένη αστάθεια σε όλους τους τομείς, θέτοντας σε μεγάλο κίνδυνο, ανάλογα με τις συνθήκες, την ομαλή και απρόσκοπτη ροή ενεργειακών πόρων προς τις αγορές της Δύσης. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια έντονη αναζωπύρωση της οργανωμένης βίας, όπου ένας συνδυασμός αδύναμων εθνικών κρατών, διεφθαρμένων οικονομιών και δυτικής παθητικότητας, οδήγησε σε αυτό που ο ακαδημαϊκός Peter Harling και ο ερευνητής Alex Simon, χαρακτήρισαν «χαοτική αποκέντρωση της εξουσίας» και «στρατιωτικοποίηση» των κοινωνιών¹⁷.

Η πολιτική μερικής αποστασιοποίησης των ΗΠΑ, από διάφορες γωνίες του πλανήτη, μεταξύ των οποίων εν μέρει και η Μέση Ανατολή, η οποία ξεκίνησε από την εποχή της προεδρίας Barack Obama και συνεχίστηκε την εποχή της προεδρίας Donald Trump, δημιούργησε ένα στρατηγικό κενό, για την αναπλήρωση του οποίου υφίσταται έντονος ανταγωνισμός, από άλλες μεγάλες δυνάμεις του πλανήτη και φιλόδοξες περιφερειακές δυνάμεις της περιοχής. Ως εκ τούτου, είναι γεγονός ότι υφίσταται στην ευρύτερη περιοχή μια δυναμική ανακατανομή ισχύος. Στο νέο διαμορφούμενο πεδίο, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η Τουρκία, η οποία στο πλαίσιο του ευρύτερου στρατηγικού προσανατολισμού της, έχει εξελιχθεί σε αναθεωρητική δύναμη, η Ρωσία η οποία επιχειρεί συστηματικά να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή και εφόσον καταστεί δυνατό, να καταλάβει εν μέρει το στρατηγικό κενό το οποίο προκύπτει από τη μερική αποχώρηση των ΗΠΑ, η Αίγυπτος ως η κύρια ανταγωνίστρια δύναμη της Τουρκίας και ηγέτιδα χώρα του αραβομουσουλμανικού κόσμου, η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και άλλες ισχυρές χώρες της περιοχής¹⁸.

Οι εξελίξεις από το 2011, στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, είναι καταγιστικές. Μία εξαιρετικά σημαντική πηγή αστάθειας και κινδύνου είναι η Συρία, η οποία αποτελεί την πιο θερμή εστία συγκρούσεων στην περιοχή. Η γεωγραφική της θέση στη Μέση Ανατολή, αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό σταυροδρόμι, καθώς συνορεύει με

¹⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα, (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008), σελ.161.

¹⁷ Elizabeth Ferris -Kemal Kirişci, The Consequences of Chaos. Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect (Brookings Institution Press 2016), σελ. 4.

¹⁸ Γ. Μπάλτος, J. Bayeh, [www. Foreignaffairs.gr](http://foreignaffairs.gr), «Από έναν πολιτισμό συνόρων στα σύνορα των πολιτισμών», 25 Ιουλίου 2019, <http://foreignaffairs.gr/articles/72395/georgios-x-mpaltos-kai-joseph-n-bayeh/apo-enan-%C2%ABpolitismo-synoron%C2%BB-sta-%C2%ABsynora-ton-politison%C2%BB?page=show>, (έγινε πρόσβαση στις 27 Ιανουαρίου 2021).

πέντε χώρες και συγκεκριμένα την Τουρκία, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Ισραήλ και το Λίβανο, ενώ συγχρόνως διαθέτει πρόσβαση σε δύο καίριους υδάτινους πόρους, τη Μεσόγειο θάλασσα και τον ποταμό Ευφράτη. Η συριακή κρίση επαύξησε τους περιφερειακούς ανταγωνισμούς στην Μέση Ανατολή και από τους τελευταίους μήνες του 2012, έλαβε τη μορφή μιας περιφερειακής και πολύπλευρης πολεμικής σύγκρουσης, με επίκεντρο τη Συρία και με έντονη διεθνή εμπλοκή. «Αποτέλεσε για την Τουρκία, τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, ένα σιιτικής ταυτότητας γεωστρατηγικό ρήγμα, δια μέσου του οποίου επιδίωξαν να μειώσουν την ισχύ του Ιράν στο μεσανατολικό σύστημα. Η κλιμάκωση του συριακού πολέμου από το 2012, εντατικοποίησε τον περιφερειακό ανταγωνισμό ανάμεσα στο σουνιτικό και το σιιτικό υποσύστημα, καθώς Άγκυρα, Ριάντ και Ντόχα επιδίωξαν να ανατρέψουν το καθεστώς Assad και να επιφέρουν ένα καίριο πλήγμα στον γεωστρατηγικό σχεδιασμό της Τεχεράνης»¹⁹. Συγχρόνως, επανέφερε στο μεσανατολικό προσκήνιο με ιδιαίτερα δυναμικό τρόπο, την ρωσική προβολή ισχύος, δια μέσου της καθοριστικής εμπλοκής των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων²⁰. Στη γεωπολιτική σκακιέρα, η Συρία έχει καταστεί περιοχή σκληρού ανταγωνισμού, με μεγάλη αστάθεια και ρευστότητα. Οι συγκρούσεις και οι ανακατατάξεις στην περιοχή, αποκτούν γεωστρατηγική διάσταση και πολύ συχνά επηρεάζουν τους περιφερειακούς και διεθνείς συσχετισμούς. Επισημαίνεται ότι, η κατάσταση στη Συρία δεν αποτελεί πλέον μόνο εσωτερική υπόθεση, καθώς έχουν εμπλακεί σε αυτή πολλοί και ισχυροί δρώντες του διεθνούς συστήματος²¹.

Επίσης, σημαντικό παράγοντα αστάθειας στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, αποτελεί την παρούσα περίοδο η Λιβύη. Μετά την ανατροπή του καθεστώτος Gadhafi το έτος 2011, επικρατεί πολιτική αστάθεια, ενώ οι συνεχιζόμενες πολιτικές διαμάχες οι οποίες οδήγησαν σε έναν εμφύλιο πόλεμο, ανάμεσα στη κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας με ηγέτη τον Fayed al-Sarraj και έδρα την Τρίπολη και στη κυβέρνηση του Λιβυκού κοινοβουλίου με ηγέτη τον Στρατάρχη Khalifa Haftar, αποδεικνύουν ότι η εξέγερση απέτυχε να δημιουργήσει μια ικανή κυβέρνηση, η οποία θα καταφέρει να ενώσει το έθνος. Στη σημερινή πραγματικότητα, η χώρα φαίνεται ότι

¹⁹ Ι. Μάζης.-Μ. Σαρλής-Ι. Σωτηρόπουλος-Ξ. Δωματιώτη, Γεωπολιτική ανάλυση της συριακής κρίσης και γεωστρατηγικές της δυναμικές στην ευρύτερη Μέση Ανατολή (Αθήνα, Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΚΠΑ, 2016) σελ. 32.

²⁰ Μάζης.-Σαρλής-Σωτηρόπουλος-Δωματιώτη, Γεωπολιτική ανάλυση της συριακής κρίσης και γεωστρατηγικές της δυναμικές στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, σελ. 62.

²¹ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου (Αθήνα, ΣΕΘΑ, 2020), σελ. 84.

έχει μετατραπεί σε περιοχή σύγκρουσης αντίπαλων καθεστώτων, υπόθαλψης τρομοκρατικών οργανώσεων {Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), Al Qaeda Islamic Maghreb (AQIM), Ansar al-Sharia}, καθώς και παράδεισο για παράνομους διακινητές όπλων, ναρκωτικών και ανθρώπων, που παλεύουν για έλεγχο των πλούσιων φυσικών πόρων της χώρας, ή επιζητούν την εξασφάλιση γεωπολιτικών επιδιώξεων συγκεκριμένων διεθνών ή περιφερειακών «παικτών», κυρίως με θερμές αντιπαραθέσεις δι' αντιπροσώπων (proxy wars). Στην παρούσα φάση, η κατάσταση «δείχνει» μια σταθεροποιητική τάση, καθόσον τον Φεβρουάριο του 2021 εκλέχθηκε μεταβατική κυβέρνηση, η οποία θα οδηγήσει τη χώρα σε εκλογές τον Δεκέμβριο του 2021, αλλά οι υφιστάμενες συνθήκες είναι τέτοιες, που μόνο ο χρόνος θα δείξει τις πραγματικές αντοχές της εύθραυστης αυτής ισορροπίας²². Επισημαίνεται ότι, η ένωση του λιβυκού έθνους αποτελεί ένα ιδιαίτερα ιδιαίτερα δύσκολο, αν όχι αδύνατο εγχείρημα, καθώς δεν υφίσταται κοινή εθνική συνείδηση, καθόσον η σύνθεση του πληθυσμού είναι ένα μείγμα Αράβων και Βερβερίνων, ενώ υφίστανται μια μικρή τουρκική (Kouloughlis) και μια ιταλική μειονότητα. Επίσης, υπάρχουν και άλλες εθνοτικές ομάδες πληθυσμού, όπως οι «μαύροι Λίβυοι», οι «Τουαρέγκ» και οι «Τεμπού», ενώ ανάμεσα στους κατοικούντες σήμερα στη χώρα, υπάρχουν αρκετά μεγάλες ομάδες από έτερα αφρικανικά κράτη, όπως Βορειοαφρικανοί, Αφρικανοί της υποσαχάριας και Σαχάριας Αφρικής, Μπαγκλαντεσιανοί, Κινέζοι, Φιλιππινέζοι, καθώς και ένας μεγάλος αριθμός παράτυπων μεταναστών, ο οποίος προσεγγίζει το 1.000.000 ανθρώπους. Στη σημερινή εποχή, το εθνοτικό μωσαϊκό της Λιβύης, περιλαμβάνει περισσότερες από 140 φυλές και εθνοτικές ομάδες²³.

Κεφάλαιο 2

Το σύμπλοκο Τουρκία-Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ-Αίγυπτος και τα σχηματιζόμενα υποσυστήματα δρώντων

2.1 Γενικά

«Υποσύστημα καλείται η ομοιογενής, ως προς τη δράση και λειτουργία ενός γεωπολιτικού παράγοντος, εδαφική ενότητα»²⁴.

²² <https://www.kathimerini.gr/world/561254407/nea-metavatiki-kyvernisi-sti-livyi/> (έγινε πρόσβαση στις 10 Φεβρουαρίου 2021).

²³ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.10-11.

²⁴ Ι. Μάζης.-Μ. Σαρλής-Ι. Σωτηρόπουλος.-Ξ. Δωματιώτη.-Α. Δίγκας.- Κ. Χαροκόπος, Ολοκλήρωση διαδικασίας επιλογής και κατασκευής απλών και συνθέτων δεικτών των γεωπολιτικών πλώνων: α) Οικονομίας και β) Άμυνας στο πλαίσιο της μεθοδολογίας της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως (Αθήνα, Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΚΠΑ, Αθήνα 2017), σελ.4.

«Σύστημα καλείται το ακριβές άθροισμα των εδαφικών ενοτήτων που αποτελούν τα γεωπολιτικά υποσυστήματα, τα προσδιορισθέντα από τον εντοπισμό, τη διακεκριμένη δράση και τη συστηματική και διακεκριμένη λειτουργία του συγκεκριμένου γεωπολιτικού παράγοντος, στον φυσικό τους χώρο»²⁵.

«Σύμπλοκο είναι η ευρύτερη, εν πολλοίς, γεωγραφική ενότητα ενός συστήματος»²⁶.

Το σύμπλοκο Τουρκίας – Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ – Αιγύπτου, στην ευαίσθητη γεωπολιτικά περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική πραγματικότητα, η οποία διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, με την ανάπτυξη δυναμικών σχέσεων αλληλεπίδρασης μεταξύ των δρώντων και υπό το πρίσμα των εξελίξεων σε τρία εξαιρετικά σημαντικά θέματα στην ευρύτερη περιοχή. Τα θέματα αυτά αφορούν την περιφερειακή ασφάλεια, το μεταναστευτικό-προσφυγικό και το ενεργειακό. Έτσι λοιπόν, από τη μια πλευρά έχουμε την Τουρκία, η οποία ακολουθώντας διαχρονικά μια προκλητικά επεκτατική πολιτική, που τα τελευταία χρόνια βαίνει συνεχώς κλιμακούμενη και επιθυμώντας διακαώς την ανάδειξη της σε περιφερειακή δύναμη, έχει μεταβληθεί σε μια αναθεωρητική δύναμη και αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα αστάθειας και κινδύνου, για την ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής. Από την άλλη πλευρά έχουμε την Ελλάδα, την Κύπρο, την Αίγυπτο και το Ισραήλ, οι οποίοι στο πλαίσιο της θεωρίας της ισορροπίας της ισχύος, έχουν εστιάσει μεταξύ άλλων, στην αντιμετώπιση του τουρκικού αναθεωρητισμού, με την ανάπτυξη σχέσεων κατανόησης και συνεργασίας στον διπλωματικό και στον στρατιωτικό τομέα αλλά και σε πολλαπλά επίπεδα συνεργασίας. Συγχρόνως, η ανατολική Μεσόγειος και η Μέση Ανατολή αποτελούν διαχρονικά πεδίο συνεχούς και αδιάλειπτης παρουσίας μεγάλων δυνάμεων του πλανήτη, με προεξέχοντες μεταξύ άλλων τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα, αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες έχουν διαχρονικά τεράστια συμφέροντα ζωτικής σημασίας στην ευρύτερη περιοχή και ως εκ τούτου, προσπαθούν να διατηρήσουν και να αυξήσουν τα ερείσματα και την επιρροή τους, χρησιμοποιώντας κατά περίπτωση και ανάλογα με τις υφιστάμενες συνθήκες, τη σκληρή ή την ήπια μορφή ισχύος ή ακόμα

²⁵ Μάζης,-Σαρλής-Σωτηρόπουλος,-Δωματιώτη,-Δίγκας,- Χαροκόπος, Ολοκλήρωση διαδικασίας επιλογής και κατασκευής απλών και συνθέτων δεικτών των γεωπολιτικών πυλώνων: α) Οικονομίας και β) Άμυνας στο πλαίσιο της μεθοδολογίας της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως, σελ.4.

²⁶ Μάζης,-Σαρλής-Σωτηρόπουλος,-Δωματιώτη,- Δίγκας,- Χαροκόπος, Ολοκλήρωση διαδικασίας επιλογής και κατασκευής απλών και συνθέτων δεικτών των γεωπολιτικών πυλώνων: α) Οικονομίας και β) Άμυνας στο πλαίσιο της μεθοδολογίας της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως, σελ.4.

και συνδυασμό αυτών.

2.2 Το Υποσύστημα Ελλάδα – Κύπρος

Η Ελλάδα είναι το ακρωτήριο της βαλκανικής χερσονήσου, μια κομβική χώρα, η οποία καθίσταται το σημείο σύγκλισης και αναφοράς τριών ηπείρων της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Αποτελεί τον ζωτικό κρίκο, ο οποίος ουσιαστικά είναι το σημείο σύνδεσης του γεωγραφικού συστημικού συμπλόκου της νοτιοανατολικής Μεσογείου, του Ισραήλ, της Αιγύπτου και της Τουρκίας, με το ευρωατλαντικό σύστημα. Συγχρόνως, μέσω του λιμένα της Θεσσαλονίκης καθίσταται δυνατή η επικοινωνία της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης με τον Ινδικό ωκεανό, δια μέσου της διώρυγας του Σουέζ. Εξέχουσα σημαντική θέση κατέχει το νησιωτικό σύμπλεγμα του Αιγαίου πελάγους, το οποίο είναι το λίκνο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού²⁷ και μέσω του οποίου επιτυγχάνεται ο έλεγχος των θαλάσσιων και εναέριων συγκοινωνιών, καθώς και τμήματος των αντίστοιχων χερσαίων, τόσο από τον βορρά προς τον νότο, όσο και από τη δύση προς την ανατολή. Η Κρήτη αποτελεί τον κυριότερο θαλάσσιο στρατηγικό κόμβο της Μεσογείου, ελέγχοντας τον καίριο θαλάσσιο άξονα, από το πορθμό του Γιβραλτάρ προς τη διώρυγα του Σουέζ. Επίσης, η νήσος Κέρκυρα ελέγχει τον πορθμό του Οτράντο²⁸ και τη θαλάσσια κυκλοφορία από την Αδριατική θάλασσα προς το Ιόνιο πέλαγος. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα λόγω των προσφάτων ενεργειακών εξελίξεων, αποτελεί έναν ανερχόμενο ενεργειακό κόμβο και μελλοντικά και προμηθευτή ενέργειας στην ανατολική Μεσόγειο, καθώς και έναν σημαντικό κόμβο θαλάσσιων μεταφορών, χάρη στην αξιοποίηση του λιμανιού του Πειραιά από την China Ocean Shipping Company (COSCO).

Σταθερό στόχο της Ελλάδας, αποτελεί η ανάδειξη της σε πύλη εισόδου και σε κόμβο μεταφοράς ενέργειας προς τη δυτική Ευρώπη. Η ανακάλυψη σημαντικών ενεργειακών κοιτασμάτων στην ανατολική Μεσόγειο, στις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες (ΑΟΖ) της Αιγύπτου, του Ισραήλ και της Κύπρου, κατέστησε την ενεργειακή συνεργασία πεδίο εξέχουσας προτεραιότητας, με εξαιρετικά σημαντικές προοπτικές για την ευρύτερη περιοχή, αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά²⁹. Ως εκ τούτου,

²⁷ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.4

²⁸ Το Στενό του Οτράντο ή, όπως ήταν παλαιότερα γνωστό, Στενό του Υδρούντα, συνδέει την Αδριατική Θάλασσα με το Ιόνιο Πέλαγος και χωρίζει την Ιταλία από την Αλβανία.

²⁹ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ.284.

υπό το πρίσμα της στρατηγικής σκέψης, την οποία αναπτύσσει η Ελλάδα, προκειμένου να μετεξελιχθεί σε κόμβο ενεργειακής ανάπτυξης, στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, καθοριστικός θα είναι ο ρόλος τον οποίο θα διαδραματίσει, η επίδειξη ισχύος στο πλαίσιο των ευρύτερων συνεργασιών της στην περιοχή.

Η Κύπρος αποτελεί τεράστιας σημασίας στρατηγικό χώρο της ανατολικής Μεσογείου, από τον οποίο επηρεάζονται η γεωπολιτική και η γεωστρατηγική κατάσταση σε ολόκληρη την περιοχή, στις παράλιες χώρες, καθώς και σε μεγάλο γεωγραφικό βάθος, όπως ο Περσικός κόλπος και τα στενά των Δαρδανελίων. Δύναται να χρησιμοποιηθεί ως περιοχή συγκέντρωσης και βάση επιχειρήσεων για αεροναυτικές και λοιπές δυνάμεις, οι οποίες αφού συγκεντρωθούν στην Κύπρο μπορούν να ενεργήσουν στον χώρο της ανατολικής Μεσογείου και ευρύτερα προς Εγγύς και Μέση Ανατολή, καθώς και στη βαλκανική χερσόνησο και τον Εύξεινο Πόντο. Αποτελεί ζωτικό χώρο του στρατηγικού τριγώνου, το οποίο σχηματίζεται ανάμεσα στην Κρήτη, την Κύπρο και την Αίγυπτο, καθώς και των κυρίων αξόνων επιχειρήσεων της Μεσογείου. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στο βιβλίο του «Στρατηγικό βάθος», ο Τούρκος Πρωθυπουργός, κατά το χρονική περίοδο Αυγούστου 2014 έως Μαΐου 2016, Αχμέτ Νταβούτογλου, αναλύει τη γεωπολιτική σημασία της Κύπρου ως εξής: «Η Κύπρος, που κατέχει μία κεντρική θέση παγκοσμίως από την άποψη της ίσης σχεδόν απόστασης που απέχει από την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, βρίσκεται μαζί με την Κρήτη πάνω σε έναν άξονα που τέμνονται και οι υδάτινες αρτηρίες. Η Κύπρος που βρίσκεται μεταξύ των Στενών που διαχωρίζουν την Ασία από την Ευρώπη και της διώρυγας του Σουέζ, η οποία χωρίζει την Ασία από την Αφρική, επέχει επίσης τόπο μιας σταθερής βάσης και αεροπλανοφόρου που είναι σε θέση να ελέγχει τις περιοχές του Περσικού Κόλπου και της Κασπίας και τις υδάτινες αρτηρίες του Άντεν και του Ορμούζ. Δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει τη στρατηγική θέση της Κύπρου λόγω της οποίας οι Άγγλοι, παρότι η μεγαλοπρεπής αποικιακή τους περίοδο έχει παρέλθει (ανεπιστρεπті) αποφάσισαν και μέχρι σήμερα διατηρούν σε αυτή στρατιωτική βάση...»³⁰. Επίσης, σε έτερο σημείο του βιβλίου, τονίζει ότι, ακόμα και εάν δεν υπήρχε κανένας μουσουλμάνος Τούρκος στην Κύπρο, η Τουρκία πρέπει να προβάλλει ένα κυπριακό ζήτημα, καθώς λόγω της γεωπολιτικής της θέσης είναι πολύτιμο για τη χώρα του και εξυπηρετεί τις εθνικές επιδιώξεις της. Τέλος, θεωρεί ότι η Κύπρος στέκεται σαν ένα βέλος, του οποίου το ανατολικό άκρο κατευθύνεται προς τη Μέση Ανατολή και η

³⁰ Α. Νταβούτογλου : «Το στρατηγικό βάθος, η διεθνή θέση της Τουρκίας», (Αθήνα, 9^η Έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010), σελ. 274.

δυτική του πλευρά επέχει θέση βασικού λίθου στρατηγικών ισορροπιών στην ανατολική Μεσόγειο, στα Βαλκάνια και στη βόρεια Αφρική.

Επίσης, αναφορικά με την ανακάλυψη των υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της Κύπρου, προκύπτει ως επακόλουθο η σημαντική αναβάθμιση της στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη, καθόσον δημιουργούνται ευοίωνες προοπτικές στην αναπτυξιακή πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας στον ενεργειακό τομέα και κατά συνέπεια στην οικονομική της ανάπτυξη, με την εκμετάλλευση των εν λόγω κοιτασμάτων. Η Κυπριακή Δημοκρατία δύναται, με την κατάλληλη αξιοποίηση των διαθέσιμων αποθεμάτων φυσικού αερίου, να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ευρωπαϊκή αγορά, κατά κύριο λόγο ως εναλλακτικός διακομιστής ενέργειας, στο πλαίσιο της προσπάθειας της Δύσης και ειδικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να αξιοποιήσει τα κοιτάσματα της ανατολικής Μεσογείου, προκειμένου να διαφοροποιήσει τις πηγές τροφοδοσίας της και να ελαττώσει, στο πλαίσιο του δυνατού, την εξαιρετικά μεγάλη ενεργειακή εξάρτηση της από τη Ρωσία³¹.

Οι πολιτικές σχέσεις της Ελλάδας και της Κύπρου, βρίσκονται διαχρονικά σε εξαιρετικό επίπεδο και αντικατοπτρίζουν την εγγύτητα των δυο κοινωνιών. Οι επαφές είναι ιδιαίτερα στενές και χαρακτηρίζονται από τακτικές συναντήσεις της πολιτικής ηγεσίας των δυο κρατών σε όλα τα επίπεδα, με σκοπό τον καλύτερο συντονισμό των ενεργειών αναφορικά με το εθνικό ζήτημα, το κυπριακό, και με άλλα επιμέρους περιφερειακά θέματα. Οι διμερείς συμβάσεις, οι οποίες έχουν υπογραφεί ανάμεσα στις δύο χώρες, επιβεβαιώνουν με emphaticό τρόπο αυτή την πραγματικότητα και καλύπτουν ένα εξαιρετικά ευρύ φάσμα τομέων συνεργασίας³². Αναφορικά με τις τελευταίες εξελίξεις στις σχέσεις Ελλάδας και Κύπρου, πρέπει να επισημανθεί η κοινή βούληση και των δύο κυβερνήσεων, για ενεργή και αποδοτική συνεργασία σε όλους τους τομείς. Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Κυριάκος Μητσοτάκης, στην πρόσφατη επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Κύπρο, τον Φεβρουάριο του 2021, επιβεβαίωσε τη σημασία της αгаστικής συνεργασίας και του συντονισμού ενεργειών μεταξύ των δύο κρατών, για την ίδια την ύπαρξη του Ελληνισμού. Στην εν λόγω συνάντηση, τονίστηκε και από τις δύο πλευρές η ανάγκη να υπάρξουν οι απαιτούμενες συνεννοήσεις, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η προκλητικότητα της Τουρκίας και

³¹ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ. 103-104.

³² ΥΠΕΞ. Υπουργείο Εξωτερικών. 26 Οκτωβρίου 2020. <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/kypros/> (έγινε πρόσβαση στις 28 Δεκεμβρίου 2020).

μέσα από διαβουλεύσεις σε διπλωματικό επίπεδο, να καταστεί δυνατή η διεκδίκηση της επίλυσης του κυπριακού. Η θέση της Ελλάδας, όπως και αυτή της Κυπριακής Δημοκρατίας, εστιάζουν διαχρονικά υπέρ μιας δίκαιης και βιώσιμης λύσης του κυπριακού, μέσα από διαπραγματεύσεις, σύμφωνα με τα κατά καιρούς ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών, στη βάση των αρχών του διεθνούς δικαίου και του «καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών» και σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές αρχές και αξίες³³.

2.3 Το υποσύστημα Ελλάδα – Τουρκία

Από τη δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους το 1830, μέχρι και τη σημερινή εποχή, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται κατά καιρούς από έντονες διαφοροποιήσεις και από περιόδους ύφεσης, έντασης και σύγκρουσης.

Με τη συμφωνία της Λοζάνης το 1923, έληξε ουσιαστικά μια δεκαετής πολεμική περίοδος. Η εν λόγω συμφωνία, η οποία περιλάμβανε, μεταξύ άλλων, υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, αποτελεί το κύριο θεσμικό πλαίσιο που καθορίζει τις σχέσεις και το εδαφικό καθεστώς των δύο χωρών, καθώς και το καθεστώς της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και των μειονοτήτων στην Τουρκία³⁴.

Η δεκαετία του 1930, χαρακτηρίστηκε από την πολιτική της ελληνοτουρκικής προσέγγισης, που ξεκίνησαν οι ηγέτες των δύο κρατών, Ελευθέριος Βενιζέλος και Mustafa Kemal Atatürk, προκειμένου μέσω της υπογραφής συμφωνιών, να δημιουργήσουν δεσμούς φιλίας και εμπιστοσύνης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία,³⁵ ενώ στη δεκαετία του 1940, η Ελλάδα επλήγη βάνουσα από τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, την κατοχή και τον εμφύλιο πόλεμο.

Τη δεκαετία του 1950 και συγκεκριμένα τον Φεβρουάριο του 1952, η Ελλάδα εντάχθηκε στο NATO, γεγονός το οποίο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα πορεία της. Η εν λόγω ένταξη, η οποία πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα χρονικά με την αντίστοιχη ένταξη της Τουρκίας, επιτεύχθηκε κατόπιν συστηματικών και μεθοδικών διπλωματικών ενεργειών και διεργασιών, καθώς και έντονων παρεμβάσεων των ΗΠΑ. Ο Πρωθυπουργός Νικόλαος Πλαστήρας δήλωσε χαρακτηριστικά ότι, «Δεν μπορεί κανείς να μην παραδεχθεί ότι όταν η Ελλάς συμμετέχει εις το Ατλαντικόν Σύμφωνον μετά των Μεγάλων Δυνάμεων, αι οποίαι κατοικούνται από ελεύθερους δημοκρατικούς λαούς, αισθάνεται αυτή

³³ <https://slpress.gr/politiki/minyma-mitsotaki-se-tatar-kai-agkyra-ethniko-thema-o-termatismos-tis-katochis-stin-kypro/>(Έγινε πρόσβαση στις 09 Φεβρουαρίου 2021).

³⁴ Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών <<https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/tourkia>>(έγινε πρόσβαση στις 07 Ιανουαρίου 2021).

³⁵ Άγγελος Συρίγος., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις* (Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, 2015). σελ. 82.

ασφαλεστέραν... Αι άλλαι θεωρίαί περί ειρηνεύσεων και ουδετερότητας... δεν έχουν καμμίαν σχέσιν με το γεγονός αυτό»³⁶. Τον Σεπτέμβριο του 1955, ξέσπασαν στην Κωνσταντινούπολη τα επονομαζόμενα Σεπτεμβριανά, κατά τη διάρκεια των οποίων, πολυάριθμες οργανωμένες ομάδες εξαγριωμένων Τούρκων, λεηλάτησαν και κατέστρεψαν περιουσίες Ελλήνων, καταστήματα, οικίες, ακόμα και ναούς και νεκροταφεία, ενώ σε πολλές περιπτώσεις κακοποίησαν και δολοφόνησαν Έλληνες³⁷.

Η δεκαετία του 1960, σηματοδεύτηκε από τις ραγδαίες εξελίξεις στο κυπριακό ζήτημα, οι οποίες οδήγησαν σε συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων στο νησί και απαιτήθηκε η παρέμβαση των Βρετανών, για να αποκατασταθεί η ηρεμία και η τάξη και από τις μαζικές απελάσεις της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία το 1964, ως αντίποινα των διαδραματισθέντων στην Κύπρο, οι οποίες οδήγησαν στον αποδεκατισμό της. Επισημαίνεται, ότι τα περιουσιακά στοιχεία των απελαθέντων Ελλήνων, δεσμεύθηκαν με μυστικό διάταγμα³⁸.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Τουρκία άρχισε τις συστηματικές αμφισβητήσεις εναντίον της κυριαρχίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας. Αντικειμενικός σκοπός της εν λόγω τουρκικής στάσης, ήταν και εξακολουθεί να είναι η μεταβολή του status quo (υφιστάμενη κατάσταση πραγμάτων) του Αιγαίου πελάγους, μέσω της αμφισβήτησης της Συνθήκης Ειρήνης της Λοζάνης, καθώς και του υφιστάμενου νομικού καθεστώτος στον θαλάσσιο και εναέριο χώρο, το οποίο βασίζεται στις προβλέψεις του διεθνούς δικαίου και του δικαίου της θάλασσας (UNCLOS).

Η εν λόγω πρακτική, εγκαθίδρυσε ένα νέο παρατεταμένο κεφάλαιο έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, το οποίο διαρκεί έως και τη σημερινή εποχή. Κεντρικά σημεία της, είναι η αμφισβήτηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας το 1973 και η αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εθνικού εναερίου χώρου το 1975³⁹.

«Η κυριαρχία της Ελλάδας στον εναέριο χώρο, ασκείται εντός 10 ναυτικών μιλίων από τις ακτές της (δυνάμει του Διατάγματος της 6ης Σεπτεμβρίου 1931, σε συνδυασμό με τους νόμους 5017/1931, 230/1936 και 1815/1988). Η Ελλάδα, ως κυρίαρχο κράτος, επέλεξε να ασκεί κυριαρχία στον αέρα έως το όριο των 10 ναυτικών

³⁶ Σ. Αναστασάκος, Ο Πλαστήρας και η εποχή του, (Αθήνα, Επικαιρότητα τόμος Γ', 2007), σελ. 108-111.

³⁷ Συρίγος, Ελληνοτουρκικές σχέσεις, σελ. 133.

³⁸ Συρίγος, Ελληνοτουρκικές σχέσεις, σελ. 154-163.

³⁹ Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών (<https://www.mfa.gr/zitimata-ellinoturkikon-sheseon>) (έγινε πρόσβαση στις 07 Ιανουαρίου 2021).

μιλίων των χωρικών της υδάτων που όρισε το 1931, αναφορικά με τα ζητήματα αεροπορίας και αστυνομείσεως αυτής, ενώ στη θάλασσα επέλεξε να ασκεί κυριαρχία έως τα 6 ναυτικά μίλια (Ν. 230/1936 και Ν.Δ. 187/1973)»⁴⁰.

Η επιθετική τουρκική πολιτική, κορυφώθηκε με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974 και την κατοχή του βόρειου τμήματός της, η οποία συνεχίζεται έως σήμερα, επαυξάνοντας τις αμφισβητήσεις και τις προκλήσεις εναντίον του συνόλου του Ελληνισμού. Η Τουρκία εφαρμόζει μια πολιτική συνεχούς αμφισβήτησης, με αποκορύφωμα την κρίση του Μαρτίου του 1987, την κρίση των Ιμίων τον Ιανουάριο του 1996 και την κρίση με τις έρευνες του ORUC-REIS εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, το δεύτερο εξάμηνο του 2020. Η Τουρκία παραβιάζει συνεχώς τον ελληνικό εναέριο χώρο με μαχητικά αεροσκάφη, σε πολλές περιπτώσεις οπλισμένα, τα οποία πραγματοποιούν μεταξύ άλλων και πτήσεις σε χαμηλό ύψος, ακόμη και υπερπτήσεις πάνω από ελληνικά νησιά. Η εν λόγω συμπεριφορά, πέρα από την παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας και ως εκ τούτου της επαύξησης της πιθανότητας πρόκλησης θερμού επεισοδίου, συνεπάγεται μεγάλους κινδύνους και για τον τομέα της πολιτικής αεροπορίας.

Με επίκεντρο τη διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας το 1973, και την κρίση η οποία ακολούθησε, οδηγώντας τις δύο χώρες σε έντονη διαμάχη, η Τουρκία άρχισε μεθοδικά να εφαρμόζει μια πολιτική αυξανόμενων αμφισβητήσεων, εστιάζοντας κατά κύριο λόγο στα εξής⁴¹:

α. Αμφισβήτηση του νόμιμου και κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας, να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια, όπως προβλέπει το δίκαιο της θάλασσας, με απειλή πολέμου (*casus belli*). Επισημαίνεται, ότι η Τουρκία έχει επεκτείνει την αιγιαλίτιδά της ζώνη στα 12 ναυτικά μίλια σε Εύξεινο Πόντο και ανατολική Μεσόγειο, αν και δεν έχει συνυπογράψει το δίκαιο της θάλασσας (Συνθήκη του MONTEGOBAY).

β. Αμφισβήτηση του εύρους του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, μέσω συνεχών παραβιάσεών του από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη.

γ. Αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί νησιών του Αιγαίου πελάγους και παραβίαση της ακόμα και στην περίπτωση κατοικημένων περιοχών.

⁴⁰ Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών (<https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/ethnikos-enaerios-horos.html>). (έγινε πρόσβαση στις 07 Ιανουαρίου 2021).

⁴¹ Άγγελος Συρίγος, *Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και ανατολική Μεσόγειο*, (Αθήνα, Καθημερινές Εκδόσεις, 2020), σελ.7.

- δ. Αμφισβήτηση των θαλασσίων συνόρων.
- ε. Αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων εντός του FIR Αθηνών, που ασκεί η Ελλάδα βάσει αποφάσεων του ICAO και συνεχή άρνηση συμμόρφωσης της, προς τους κανόνες εναέριας κυκλοφορίας.
- στ. Αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων της Ελλάδας, εντός της περιοχής ευθύνης της, αναφορικά με θέματα έρευνας και διάσωσης.
- ζ. Απαίτηση για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου».

Οι εν λόγω αμφισβητήσεις, προβάλλονται συστηματικά μέσω δραστηριοτήτων, που αντιτίθενται στις θεμελιώδεις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (απειλή πολέμου, παραβάσεις των κανόνων εναέριας κυκλοφορίας, παραβιάσεις του εθνικού εναερίου χώρου, υπερπτήσεις άνωθεν ελληνικών νησιών και πρόσφατα παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων μέσω θαλάσσιων ερευνών για ύπαρξη υδρογονανθράκων σε ελληνική υφαλοκρηπίδα). Η Ελλάδα αντιδρά στις παραπάνω προκλήσεις, βασιζόμενη στις αρχές του ελληνικού και του ευρωπαϊκού πολιτισμού, με την επιθυμία της για επίλυση των διαφορών με ειρηνικά μέσα, στη βάση του διεθνούς δικαίου. Έχει αποδεχθεί με δήλωσή της, τη γενική υποχρεωτική δικαιοδοσία του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης, με τις εξαιρέσεις που ρητά ορίζονται στο κείμενο αυτής, ενώ έχει κυρώσει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS 1982). Η μόνη υφιστάμενη διαφορά σύμφωνα με τις ελληνικές θέσεις, είναι η οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών, η οποία πρέπει να γίνει βασιζόμενη στους κανόνες του διεθνούς δικαίου και ειδικότερα στο δίκαιο της θάλασσας⁴². «Στο πλαίσιο αυτό, ζήτημα οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, τίθεται μόνον μεταξύ των αντικείμενων ακτών των ελληνικών νησιών που βρίσκονται απέναντι από την Τουρκία και των τουρκικών ακτών»⁴³.

Διαχρονικά, ο εγγύς χερσαίος χώρος της Τουρκίας, ο οποίος περιλαμβάνει τα Βαλκάνια, τη Μέση Ανατολή και τον Καύκασο, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της, λόγω της σημαντικής γεωπολιτικής αξίας του, καθώς και των υφιστάμενων ιστορικών καταβολών⁴⁴. Η Τουρκία αποτελεί

⁴² Μπελεγράτης, *Ανάλυση γεωστρατηγικών εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ.10.

⁴³ Ελληνοτουρκική διαφορά ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών, επίσημη ιστοσελίδα <https://mfa.gr-oriothetisi-yfalokripidas> (έγινε πρόσβαση στις 19 Φεβρουαρίου 2021).

⁴⁴ Χρήστος Μηνάγιας, *Απόρρητος Φάκελος Τουρκία. Η Εθνική Στρατηγική της Τουρκίας*, (Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Κάδμος, 2014), σελ. 58.

διαχρονικά, έναν παράγοντα εντεινόμενης αστάθειας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, καθόσον επιδιώκει την ανάδειξη της σε περιφερειακή δύναμη, μέσα από την άσκηση μιας επεκτατικής πολιτικής, η οποία την εντάσσει στην κατηγορία των αναθεωρητικών δυνάμεων, με όλους τους κινδύνους που συνεπάγεται το εν λόγω γεγονός. Έχει ακολουθήσει μια πολιτική σύγκρουσης τόσο με το Ισραήλ, όσο και με την Αίγυπτο, στο πλαίσιο της προσπάθειας της να παρουσιαστεί ως η ηγέτιδα και προστάτιδα δύναμη του συνόλου των Μουσουλμάνων, ενώ παράλληλα αμφισβητεί εμπράκτως τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας, επί της ανακηρυγμένης αποκλειστικής οικονομικής ζώνης της (ΑΟΖ), μέσω δημιουργίας τετελεσμένων με τη χρήση σειсмоγραφικών σκαφών, καθώς και πλωτών γεωτρυπάνων και εκμεταλλευόμενη την ομολογουμένως ανησυχητική ανοχή, του μεγαλύτερου τμήματος της διεθνούς κοινότητας.

Συνεχίζει με μεθοδικότητα, μια παράνομη πολιτική εποίκισμού των κατεχομένων εδαφών της Κύπρου, με κύριους διαχρονικούς στόχους τους εξής⁴⁵:

α. Τη μεταβολή του δημογραφικού χαρακτήρα και την αλλοίωση της εθνικής πληθυσμιακής ισορροπίας του νησιού.

β. Τη μεταβολή της υφιστάμενης αναλογίας πολιτικών δυνάμεων στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου και τον επηρεασμό των εκλογών, όπως συνέβη τον Οκτώβριο του 2020.

γ. Τον έλεγχο της πολιτικής ζωής των κατεχομένων περιοχών και τη χειραγώγηση της πολιτικής θέλησης των Τουρκοκυπρίων.

δ. Την ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας της Τουρκίας στο νησί και τον επηρεασμό μιας ενδεχόμενης δίκαιης λύσης του κυπριακού ζητήματος, με τη δημιουργία νέων τετελεσμένων γεγονότων.

Επιπλέον, επιχειρώντας να εκμεταλλευτεί στον μέγιστο δυνατό βαθμό, την τεράστια στρατηγικής σημασίας γεωγραφική θέση της και εκβιάζοντας σε πολλές περιπτώσεις τις καταστάσεις, εξακολουθεί να προβάλλει τις παράνομες και αυθαίρετες διεκδικήσεις εις βάρος της Ελλάδας, οι οποίες μάλιστα τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο του μεγαλοϊδεατισμού της κυβέρνησης Erdogan, έχουν ενταθεί τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Την άνοιξη του 2019, η Τουρκία στο πλαίσιο των μαξιμαλιστικών θέσεων της, άρχισε να χρησιμοποιεί ευρέως την έννοια της αποκαλούμενης «Γαλάζιας

⁴⁵ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.12.

Πατρίδας», η οποία κατά την αντίληψη της, καλύπτει μια τεράστια περιοχή που εκτείνεται στο μισό σχεδόν Αιγαίο και περιλαμβάνει τις υφαλοκρηπίδες των νήσων Κύπρου, Καστελόριζου, Ρόδου, Κάσου, Καρπάθου, καθώς και του ανατολικού τμήματος της Κρήτης. Στη συνέχεια, έναν χρόνο σχεδόν αργότερα, τον Μάρτιο του 2020, η Τουρκία κατέθεσε στον ΟΗΕ έναν χάρτη, ο οποίος περιλαμβάνει τα όρια των περιοχών της ανατολικής Μεσογείου, που ισχυρίζεται ότι της ανήκουν. Ο εν λόγω χάρτης, βασίζεται σε μια αμφιλεγόμενη συμφωνία, η οποία υπογράφηκε το Νοέμβριο του 2019, μεταξύ της Τουρκίας και της αναγνωρισμένης από τον ΟΗΕ κυβέρνησης της Λιβύης και ουσιαστικά οριοθέτησε μια θαλάσσια περιοχή νοτιοανατολικά της νήσου Κρήτης. Οι δύο χάρτες, αν και έχουν μεταξύ τους ορισμένες μικροδιαφορές, είναι εξίσου απειλητικοί για τα ελληνικά δικαιώματα στις θαλάσσιες περιοχές, γύρω από τις ελληνικές ακτές. Ουσιαστικά, εκφράζουν με σαφήνεια την πάγια τουρκική θέση όπως αυτή υφίσταται από το έτος 1976, σύμφωνα με την οποία τα νησιά, ανεξάρτητα από το μέγεθος και τον πληθυσμό τους, δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδας, αλλά μόνο χωρικά ύδατα⁴⁶.

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων, έχει διαδραματίσει η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας. Συνδεδεμένο μέλος από το 1963, η Τουρκία υπέγραψε συμφωνία τελωνειακής ένωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) το 1995, ενώ το 1999 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, της παραχωρήθηκε καθεστώς υποψηφίας προς ένταξη χώρας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2004, αποφάσισε την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων, η οποία ορίστηκε για τον Οκτώβριο του 2005, με συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις, καθόσον θεωρήθηκε ότι η Τουρκία είχε εκπληρώσει σε ικανοποιητικό βαθμό τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η τήρηση των οποίων αποτελεί προϋπόθεση αναφορικά με την έναρξη των διαπραγματεύσεων⁴⁷.

Η διαδικασία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, άρχισε στις 3 Οκτωβρίου 2005. «Το διαπραγματευτικό πλαίσιο της Τουρκίας, προέβλεπε εκτός από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και επιπλέον κριτήρια, με βάση τα οποία αξιολογείται η πρόοδος της στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, όπως η τήρηση σχέσεων καλής γειτονίας, η υποστήριξη των προσπαθειών για την επίλυση του κυπριακού, η εξομάλυνση των σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία και η πλήρης εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου στη Συμφωνία της Άγκυρας του 1963 (πρωτόκολλο που επεκτείνει την

⁴⁶ Συρίγος, Τουρκικές Διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο, σελ. 72

⁴⁷ Συρίγος, Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο, σελ.645-646.

τελωνειακή ένωση Ε.Ε.-Τουρκίας, στα 10 νέα κράτη-μέλη της Ε.Ε. της διεύρυνσης του 2004)»⁴⁸.

Η Ελλάδα, από την έναρξη της εν λόγω διαδικασίας, αποτέλεσε σταθερό υποστηρικτή της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας, καθόσον εκτιμούσε ότι με αυτόν τον τρόπο θα διατηρούσε τη διαπραγματευτική της ισχύ έναντι της Τουρκίας, η οποία θα εκλογίκευε σταδιακά τις απόψεις της, σχετικά με τα διμερή ζητήματα⁴⁹. Την παρούσα χρονική περίοδο, η συγκεκριμένη πολιτική αμφισβητείται με έντονο τρόπο από πολιτικούς κύκλους, καθώς θεωρείται ότι η Τουρκία, όχι απλά δεν δύναται να καταστεί μέλος της ευρωπαϊκής οικογένειας, αλλά στην πραγματικότητα δεν επιθυμεί μια τέτοια εξέλιξη.

Επιπρόσθετα, η Τουρκία υπό το πρίσμα των ενταξιακών διεργασιών, έχει την υποχρέωση να αποδείξει στην πράξη, την προσήλωση της στο σεβασμό των μειονοτικών δικαιωμάτων και της θρησκευτικής ελευθερίας. Εντός του εν λόγω πλαισίου, αποτελεί σημαντική παράμετρο ο σεβασμός των διεθνώς αναγνωρισμένων δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας, η αναγνώριση της διεθνούς προσωπικότητας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και η λειτουργία της θεολογικής σχολής της Χάλκης⁵⁰.

2.4 Το υποσύστημα Ελλάδα – Αίγυπτος

«Η Αίγυπτος αποτελεί τον κατ' εξοχήν σταθεροποιητικό παράγοντα της Μέσης Ανατολής, την εγγυήτρια δύναμη της ειρηνεύσεως στην περιοχή και το πρότυπο στο οποίο οφείλουν να προστρέχουν όλα τα τοπικά καθεστώτα»⁵¹. Επίσης, καθίσταται μια κομβική χώρα για τη Μέση Ανατολή, καθώς αποτελεί «διεθνικό» σημείο αναφοράς, τόσο για τους Άραβες όσο και για τους μουσουλμάνους σουνίτες⁵². Συγχρόνως, κατέχει μια γεωγραφική θέση τεράστιας στρατηγικής σημασίας και αξίας και αποτελεί μια «γέφυρα επικοινωνίας» μεταξύ του δυτικού κόσμου και των Αράβων. Μετά την πτώση των Αδελφών Μουσουλμάνων και την άνοδο στην κυβέρνηση του κοσμικού καθεστώτος του Στρατάρχου Abdel Fattah el-Sisi, αποτελεί θανάσιμο εχθρό της

⁴⁸ Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών (<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-sheseis-dievriksi.html>). (έγινε πρόσβαση στις 07 Ιανουαρίου 2021).

⁴⁹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 645.

⁵⁰ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 764-765.

⁵¹ Ιωάννης Μάζης, *Γεωπολιτικά ζητήματα στην ευρύτερα Μέση Ανατολή και στην Μεσόγειο*, Τόμος Ι (Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών, 2017), σελ. 692.

⁵² Κωνσταντίνα Μπότσιου, «*Η ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο ένας νέος γεωπολιτικός παράγοντας*», (Αθήνα, Εθνικές Επάλξεις, Οκτώβριος 2019), σελ. 57.

Τουρκίας. Παράλληλα, έχει αναπτύξει διαύλους επικοινωνίας και συνεργασίας με την Ελλάδα, στο πλαίσιο της εδραίωσης ενός κλίματος φιλίας και κατανόησης και έτσι πρόσφατα, τελεσφόρησαν οι διαπραγματευτικές προσπάθειες πολλών ετών και κατέστη δυνατή η μερική ανακήρυξη ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, η οποία αποτελεί μια εξαιρετικά σημαντική συμφωνία. Η εν λόγω συμφωνία, πετυχαίνει το μείζον για την ελληνική πλευρά, που είναι η αναγνώριση της επήρειας των νησιών σε θαλάσσιες ζώνες σύμφωνα με το δίκαιο της θάλασσας και ουσιαστικά παρεμβάλλεται και υπερισχύει στο παράνομο μεν, αλλά υπαρκτό δε τουρκολιβυκό σύμφωνο, καθόσον η ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία, η οποία έχει συνυπογραφεί από δύο νόμιμα και διεθνώς αναγνωρισμένα κράτη, από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, υπερέχει σε νομικό, πολιτικό και γεωπολιτικό επίπεδο. Η Ελλάδα και η Αίγυπτος συνεργάζονται μεθοδικά στους διεθνείς οργανισμούς, καθώς επίσης και στο πλαίσιο της Ένωσης για τη Μεσόγειο. Οι διμερείς σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, βρίσκονται σε εξαιρετικό επίπεδο και αναπτύσσονται με πολύ ικανοποιητικό ρυθμό σε όλους τους τομείς, όπως στον πολιτικό, τον οικονομικό, τον αμυντικό και τον πολιτιστικό, με τακτικές και στοχευμένες επισκέψεις και ανοικτούς διαύλους επικοινωνίας.

Οι δύο χώρες έχουν συγκλίνουσες θέσεις στην αντιμετώπιση των ζητημάτων της περιοχής. Η σταθερή θέση της Ελλάδας υπέρ μιας δίκαιης και βιώσιμης λύσης στο Μεσανατολικό, το οποίο είναι ένα ζήτημα ιδιαίτερα σημαντικό για την εξωτερική πολιτική της Αιγύπτου, ενισχύει καθοριστικά τη διατήρηση των εξαιρετικών πολιτικών σχέσεων των δύο χωρών. Ούσα υποχρεωμένη, να αλληλοεπιδρά με την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, η Αίγυπτος αποτελεί μια από τις ηγέτιδες δυνάμεις στον ισλαμικό κόσμο, συμμετέχοντας δυναμικά τόσο στο ιστορικό, όσο και στο πολιτισμικό γίγνεσθαι της περιοχής⁵³.

Οι γεωπολιτικές προκλήσεις, τις οποίες έχει να αντιμετωπίσει η εκάστοτε αιγυπτιακή ηγεσία, είναι η δημιουργία μιας ευνοϊκής τάξης πραγμάτων στην Μέση Ανατολή και στο εσωτερικό επίπεδο, η αντιμετώπιση ακραίων θρησκευτικών ομάδων μέσω της προαγωγής του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της. Η εν λόγω αντιμετώπιση, δύναται να επιτευχθεί, από τη μια πλευρά με την αρχή της αυτοβοήθειας που συνίσταται στην εκμετάλλευση ιδίων πόρων και την τόνωση των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών, καθώς και στην περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη και από την άλλη πλευρά με την υιοθέτηση μιας συνεκτικής πολιτικής, η οποία θα αποσκοπεί στην προσέλκυση

⁵³ Σταμπουλής, Η Γεωπολιτική της ανατολικής Μεσογείου, σελ.13.

ξένων επενδύσεων. Επιπλέον, κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί το γεγονός, ότι η υφιστάμενη κατάσταση έντονης αναταραχής και γενικευμένης αστάθειας στη γειτονική Λιβύη, ενδεχομένως και ανάλογα των εξελίξεων, να αποτελέσει στο εγγύς μέλλον σοβαρή εστία απειλής για την Αιγυπτιακή ασφάλεια⁵⁴.

Οι σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Αιγύπτου έχουν ισχυρές ιστορικές ρίζες, γεγονός που είναι επακόλουθο τόσο της συνύπαρξης τους στον ίδιο γεωπολιτικό χώρο, όσο και της κοινής ιστορικής τους διαδρομής. Η Ελλάδα, θεωρεί την Αίγυπτο βασικό παράγοντα για τα τεκταινόμενα στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, λόγω του μεγέθους, της ιστορίας και του στρατηγικού ρόλου της. Εκτιμάται, ο εποικοδομητικός της ρόλος σε ιδιαίτερα ευαίσθητα ζητήματα, όπως η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και ο έλεγχος των μεταναστευτικών ροών. Η σταθερότητα της Αιγύπτου, θεωρείται ζήτημα κομβικής σημασίας για την περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής⁵⁵.

Κατά τη διμερή συνάντηση η οποία πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2020, μεταξύ του Έλληνα Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη και του Αιγύπτιου Προέδρου Abdel Fattah el-Sisi, επιβεβαιώθηκαν με εμφατικό τρόπο, οι εξαιρετικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Ο Έλληνας Πρωθυπουργός, χαρακτήρισε την τριμερή συνεργασία Ελλάδα, Κύπρου και Αιγύπτου, ως θεμέλιο ειρήνης, σταθερότητας και ευημερίας και εξήρε τον ρόλο της Αιγύπτου στο μεταναστευτικό και συγκεκριμένα ως προς την ανάσχεση των μεταναστευτικών ροών από τη βόρεια Αφρική, χαρακτηρίζοντάς αυτήν, ως ένα «προκεχωρημένο σύμμαχο της Ευρώπης». Επίσης, αναφέρθηκε και στη συμμετοχή της Αιγύπτου στη συμφωνία ειρήνευσης στη Λιβύη και υπογράμμισε τον ρόλο της αιγυπτιακής κυβέρνησης, στην ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ των αραβικών χωρών και του Ισραήλ, συνεχίζοντας τον δρόμο που χάραξε από τη δεκαετία του 1970 ο Anwar el-Sadat, δημιουργώντας «μια θετική δυναμική» στην περιοχή, η οποία φέρνει πιο κοντά την οριστική λύση στη Μέση Ανατολή, στο πλαίσιο των ψηφισμάτων του ΟΗΕ. Επιπλέον, αναφέρθηκε στην αλληλεγγύη που επιδεικνύει η Αίγυπτος στην Ελλάδα και την Κύπρο για την επίλυση του κυπριακού, στο πλαίσιο των ψηφισμάτων του ΟΗΕ, υπογραμμίζοντας ότι ο τερματισμός της τουρκικής κατοχής, δεν θα σηματοδοτήσει μόνο την επούλωση μιας πληγής δεκαετιών, αλλά θα συμβάλλει στη γενικότερη ειρήνευση στην περιοχή της

⁵⁴ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ. 115.

⁵⁵ <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/>

ανατολικής Μεσογείου, ενώ έκανε αναφορά και στην επέτειο της μάχης του Ελ Αλαμείν, την οποία χαρακτήρισε ως αφετηρία για την απελευθέρωση της Ευρώπης, επισημαίνοντας ότι μεταξύ των μαχητών, υπήρξε και μεγάλος αριθμός Ελλήνων, οι οποίοι έκαναν την Αίγυπτο ορμητήριο του αγώνα τους⁵⁶.

Οι ενεργειακές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, παρέμειναν ζωντανές παρά τις μεταβολές ζήτησης και προσφοράς, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και των πολιτικών αναταραχών στην Αίγυπτο. Η ανάληψη της εξουσίας το 2014, από τον Πρόεδρο Sisi, ο οποίος αντιμετωπίζει με καχυποψία την Τουρκία, εξαιτίας του ενεργού ρόλου της, στη στήριξη του κινήματος των Αδελφών Μουσουλμάνων, σηματοδότησε μια σημαντική πρόοδο της διμερούς ενεργειακής συνεργασίας, μεταξύ των δύο κρατών. Η συμμετοχή της Αιγύπτου στη συμμαχία μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ, θα συμβάλλει αποφασιστικά αφ' ενός μεν, στην οικονομική ανάπτυξη των κρατών, μέσω της ανάπτυξης του ενεργειακού παράγοντα και αφ' ετέρου δε, στην εδραίωση της σταθερότητας και της ασφάλειας στην περιοχή. Η Αίγυπτος αποτελεί το πολυπληθέστερο κράτος, με την μεγαλύτερη επιρροή στον αραβικό κόσμο. Ως εκ τούτου, καθίσταται εκ των πραγμάτων, ένας καίριος παράγοντας, για την ουσιαστική αντιμετώπιση των φανατικών ισλαμικών και τρομοκρατικών κινήματων στην ευρύτερη περιοχή.

Το ενδιαφέρον της ελληνικής πλευράς, εστιάζει στη δημιουργία μίας κοινής αγοράς αερίου στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, προκειμένου να καταστεί δυνατή η εμπορευματοποίηση των υφιστάμενων κοιτασμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, εντάσσονται ο υποθαλάσσιος αγωγός EMG για τη σύνδεση Αιγύπτου – Ισραήλ, η μεταφορά του αερίου από την Κύπρο στους σταθμούς υγροποίησης της Αιγύπτου, και ακολούθως σε Ελλάδα και Ευρώπη, αλλά και το σχέδιο για τη δημιουργία του East Med Pipeline. Μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο, η Αίγυπτος αποτελεί κρίσιμο στρατηγικό εταίρο, με τις διμερείς ελληνοαιγυπτιακές σχέσεις να ισχυροποιούνται, μέσω της συμμετοχής των δύο χωρών, στο φόρουμ της ανατολικής Μεσογείου για το φυσικό αέριο (East Mediterranean Gas Forum, EMGF), σε σύμπραξη με την Κύπρο, την Ιταλία, την Ιορδανία και την Παλαιστινιακή Αρχή. Η Ελλάδα, πιστεύει στη σταδιακή εξέλιξη του εν λόγω φόρουμ, σε έναν ολοκληρωμένο οργανισμό για την προώθηση των ενεργειακών συμφερόντων των κρατών-μελών του στη Μεσόγειο και

⁵⁶ CNN:Δηλώσεις Μητσοτάκη - Αλ Σίσι: Θεμέλιο σταθερότητας η τριμερής Ελλάδα, Αιγύπτου και Κύπρου, 11 Νοε 20, <https://www.cnn.gr/politiki/story/242271/live-oi-diloseis-mitsotaki-kai-al-sisi> (έγινε πρόσβαση στις 20 Νοε 20).

στην ταυτόχρονη αναβάθμιση των πολυμερών σχέσεων, οι οποίες αναπτύσσονται με αφετηρία τα ενεργειακά ζητήματα και δύνανται μεσοπρόθεσμα, να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη και την εδραίωση μίας ευρύτερης στρατηγικής συνεργασίας στην περιοχή⁵⁷. Σε αυτό το πλαίσιο, αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό γεγονός, ότι η ελληνική εμπορική ναυτιλία αναμένεται να διαδραματίσει καίριο ρόλο στη μεταφορά του φυσικού αερίου στις ευρωπαϊκές αγορές, καθόσον ο ελληνόκτητος στόλος ελέγχει περίπου το 25% των δεξαμενόπλοιων και το 10,5% των πλοίων μεταφοράς αερίου⁵⁸.

Την 06 Αυγ 2020, μετά από 15 χρόνια και 13 γύρους διαπραγματεύσεων και 8 μήνες μετά τη συμφωνία Άγκυρας – Τρίπολης, η Ελλάδα και η Αίγυπτος συνυπέγραψαν συμφωνία για τον καθορισμό θαλασσιών ζωνών, που οδηγούν στη δημιουργία και οριοθέτηση αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (ΑΟΖ). Η υπογραφή της εν λόγω συμφωνίας, μεταξύ Αθήνας και Καΐρου, αλλάζει πλήρως τα δεδομένα στο πεδίο των ελληνοτουρκικών, αλλά και στη νοτιοανατολική Μεσόγειο και επιβεβαιώνει την πάγια ελληνική θέση, ότι τα νησιά έχουν κυριαρχικά δικαιώματα υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, ενώ κατοχυρώνει την επήρεια των ελληνικών νησιών σε θαλάσσιες ζώνες. «Στο προοίμιο της Συμφωνίας, που περιλαμβάνει συνολικά πέντε άρθρα, αναφέρεται ρητώς ότι τα δύο κράτη αναγνωρίζουν τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS), ενώ στο άρθρο 1 ορίζεται σαφώς ότι οι δύο πλευρές συμφώνησαν σε μερική θαλάσσια οριοθετική γραμμή. Με το άρθρο 2 του σχεδίου νόμου ορίζεται ως αποκλειστική οικονομική ζώνη της Ελληνικής Δημοκρατίας, η περιοχή η οποία οριοθετείται με τη συμφωνία που κυρώνεται, από της θέσεως σε ισχύ της συμφωνίας αυτής. Επίσης, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 2 αναφέρει ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα και η δικαιοδοσία εντός της οριζόμενης αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, ασκούνται με βάση τα σχετικά άρθρα της σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας της 10ης Δεκεμβρίου 1982, η οποία κυρώθηκε με τον ν. 2321/1995 (Α' 136)»⁵⁹. «Η τρίτη παράγραφος του άρθρου 2 προβλέπει ότι θέματα σχετικά με την υλοποίηση της

⁵⁷ Αλέκος Πολίτης, «Ενέργεια: Στρατηγικό ενδιαφέρον στην ανάπτυξη των σχέσεων με το Καΐρο», 12 Σεπτεμβρίου 2019. <https://www.economix.gr/2019/09/12/energia-stratigiko-endiaferon-stin-anaptyxi-ton-scheseon-me-to-kaïro/> (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

⁵⁸ Κωστής Σταμπολής, Δημήτρης Μεζαρτάσογλου, Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENE), «Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και προτάσεις για τη βελτίωσή της», Νοέμβριος 2018, https://www.iene.gr/articlefiles/energgeiki-asfaleia_elladas.pdf (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

⁵⁹ CNN: Συμφωνία Ελλάδας - Αιγύπτου: Αυτό είναι το κείμενο που συνυπέγραψαν Δένδιας – Σούκρι, 07 Αυγ 20, <https://www.cnn.gr/politiki/story/230007/symfonia-elladas-aigyptoy-ayto-einai-to-keimeno-rov-synypegrapsan-dendias-soykri> (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

συμφωνίας που κυρώνεται, ρυθμίζονται με προεδρικά διατάγματα που εκδίδονται μετά από πρόταση του υπουργικού συμβουλίου. Παράλληλα, προβλέπεται ότι όπου υπάρχουν φυσικοί πόροι που εκτείνονται στις δύο ΑΟΖ των μερών, τότε οι δύο χώρες θα συνεργαστούν ώστε να βρεθεί μία συμφωνία κοινής εκμετάλλευσης»⁶⁰.

Η εν λόγω συμφωνία, εμπίπτει σε μια ευρύτερη στρατηγική διευθέτησης διμερών ζητημάτων και οικοδόμησης συμμαχιών με τρίτους δρώντες, με τρόπο ο οποίος κατοχυρώνει τα εθνικά συμφέροντα, στη βάση του σεβασμού του διεθνούς δικαίου και⁶¹:

α. Επιτυγχάνει κατοχύρωση της επήρειας των ελληνικών νησιών σε θαλάσσιες ζώνες.

β. Στέλνει σαφές και κατηγορηματικό μήνυμα, ότι η Ελλάδα δεν κάνει παράνομες συμφωνίες, καθόσον στις διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία, βασικά κριτήρια αποτέλεσαν οι προβλέψεις του δικαίου της θάλασσας και κατά κύριο λόγο το δικαίωμα των νησιών σε θαλάσσιες ζώνες.

γ. Αυξάνει σε σημαντικό βαθμό το κυριαρχικό αποτύπωμα της Ελλάδας και κατοχυρώνει τα κυριαρχικά δικαιώματα και τη δικαιοδοσία της.

δ. Δημιουργεί στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, ένα ισχυρό κεκτημένο.

ε. Υλοποιεί μια στρατηγική εθνικής ολοκλήρωσης, κατοχυρώνοντας την απόλυτη προσήλωση στο σεβασμό του διεθνούς δικαίου και της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών στην ανατολική Μεσόγειο.

στ. Επιβεβαιώνει την ακυρότητα του τουρκολιβυκού συμφώνου και κατοχυρώνει με αποφασιστικό τρόπο, τα νόμιμα δικαιώματά της Ελλάδας, σε συμφωνία με μια γειτονική χώρα. Ενισχύεται αποφασιστικά η διπλωματική θέση της Ελλάδας, αναδεικνύοντας με απόλυτη σαφήνεια, ότι οι τουρκικές αξιώσεις είναι απολύτως παράνομες και ανεδαιφικές, ενώ δημιουργεί πλέον μια νομική διαφορά μεταξύ των δυο συμφωνιών, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα προσφυγής των τεσσάρων εμπλεκόμενων μερών στη Χάγη, κατόπιν σύναψης συνυποσχετικού, προκειμένου να επιλύσουν τη συνοριακή διαφορά που προκύπτει.

ζ. Θέτει τη Λιβύη μεταξύ δύο απολύτως νόμιμων οριοθετήσεων (Ελλάδας – Ιταλίας και Ελλάδα – Αιγύπτου). Η κυβέρνηση της Λιβύης, δεν έχει πλέον κανένα

⁶⁰Lawspot Στη Βουλή οι συμφωνίες για ΑΟΖ με Αίγυπτο και θαλάσσιες ζώνες με Ιταλία - Αναλυτικά τα κείμενα, 20 Αυγ 20, <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/sti-voyli-oi-symfonies-gia-aoz-me-aigypto-kai-thalassies-zones-me-italia-analytika-ta> (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

⁶¹ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ.214-215.

νομικό έρεισμα να αρνείται την συζήτηση με την Ελλάδα, προκειμένου να ολοκληρωθεί με νόμιμο τρόπο, η οριοθέτηση ΑΟΖ στη θαλάσσια περιοχή νοτίως της Κρήτης. Η εν λόγω οριοθέτηση, είναι η μοναδική νόμιμη διαδικασία και διασφαλίζει τα συμφέροντα και των δύο κρατών.

η. Αντιμετωπίζει με αποτελεσματικό τρόπο, την παράνομη απόπειρα της Τουρκίας να οριοθετήσει ΑΟΖ με την Αίγυπτο, παραβιάζοντας κατάφωρα τα κυριαρχικά δικαιώματα των ελληνικών νησιών σε θαλάσσιες ζώνες.

θ. Ενισχύει σε πολλαπλό επίπεδο, τις σχέσεις της Ελλάδας με το ισχυρότερο αραβικό κράτος του πλανήτη, την Αίγυπτο.

ι. Θεμελιώνει τις απαιτούμενες βάσεις, για τη μεταγενέστερη συνολική οριοθέτηση ΑΟΖ, μεταξύ των δύο κρατών.

Η υπόψη συμφωνία, η οποία αναρτήθηκε την 24 Δεκεμβρίου 2020 στην επίσημη ιστοσελίδα της διεύθυνσης ωκεάνιων υποθέσεων του ΟΗΕ, έχει ως αντικείμενο τη μερική οριοθέτηση της ΑΟΖ. Δεν υφίσταται αναφορά στην έννοια της υφαλοκρηπίδας, η οποία ισχύει *ipso facto* (εκ του γεγονότος) *et* (και) *ab initio* (εξ' αρχής), ως «φυσικό δικαίωμα του κράτους», μη εξαρτωμένη από την διατύπωση ή μη, νομικής εκφράσεως από πλευράς του παρακτίου κράτους δια την πρόσκτησή της, και συνεπώς δεν προϋποθέτει «ανακήρυξη»⁶².

2.5 Το υποσύστημα Ελλάδα – Ισραήλ

Το Ισραήλ είναι μια ιδιαίτερης σημασίας, σχετικά μικρή χώρα, η οποία διαθέτει πολύ ισχυρές ένοπλες δυνάμεις και είναι κάτοχος πυρηνικών όπλων. Διακρίνεται για τον ορθολογισμό και την αποφασιστικότητα της πολιτικής του και θέτει ως αδιαπραγμάτευτο παράγοντα και πρώτιστο μέλημα την ασφάλεια του. Το Ισραήλ ως κράτος και λόγω της ιδιομορφίας της γεωγραφικής θέσης την οποία καταλαμβάνει, στερείται αξιόλογου στρατηγικού βάθους. Το γεγονός λοιπόν της έλλειψης στρατηγικού βάθους, αναφορικά με το έδαφος του και η περιορισμένη ικανότητα ελιγμών που αυτό συνεπάγεται, σε συνδυασμό με την περικύκλωση του από, κατά κύριο λόγο, εχθρικά διακείμενα αλλόθρησκα κράτη, τα οποία σε κάθε περίπτωση αποτελούν πραγματικές ή δυνητικές πηγές κινδύνου για την ασφάλεια του, προκαλούν μια έντονη ανησυχία για την επιβίωση του και δημιουργούν ένα ισχυρό «δίλημμα

⁶² Μάζης Ι.- Σγουρός Α., Γεωπολιτική Ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου (Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών, 2020), σελ.59.

ασφαλείας»⁶³. Το γεγονός αυτό, δημιουργεί ένα αίσθημα πολιορκίας στο πολιτικό σύστημα της χώρας, το οποίο επιχειρεί να «σπάσει» την περικύκλωση αυτή, τόσο με εσωτερική εξισορρόπηση επενδύοντας διαχρονικά στην διατήρηση ισχυρών και τεχνολογικά προηγμένων ενόπλων δυνάμεων και στην μέγιστη αξιοποίηση του εθνικού πλούτου, ειδικά μετά την ανακάλυψη ενεργειακών κοιτασμάτων, όσο και με εξωτερική εξισορρόπηση, η οποία εστιάζει στη διαχρονική συμμαχία με τις ΗΠΑ, την ουσιαστική προσέγγιση με την Ελλάδα και την Κύπρο, καθώς και τις πολύπλευρες ενέργειες της δραστηριότητας εβραϊκής διασποράς, σε ολόκληρο τον πλανήτη⁶⁴.

Στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, λαμβανομένων υπόψη των υφιστάμενων συνθηκών, μόνο η Ελλάδα και η Κύπρος, ως ένα «αβύθιστο αεροπλανοφόρο», μπορούν να εξασφαλίσουν στο κράτος του Ισραήλ το εν λόγω στρατηγικό βάθος. Οι εχθρικές σχέσεις του με το Ιράν, η ρήξη των σχέσεων του με την Τουρκία και η υφιστάμενη γεωπολιτική του θέση, ανάμεσα σε εχθρικά αραβικά κράτη, το ώθησαν σε μια διαδικασία αναζήτησης νέων συνεργατών. Στο πλαίσιο αυτό, επεδίωξε συστηματικά τη συνεργασία του με την Ελλάδα και την Κύπρο, τόσο για οικονομικούς λόγους που σχετίζονται με τα υπάρχοντα κοιτάσματα υδρογονανθράκων και τους αγωγούς μεταφοράς αυτών, όσο και για γεωστρατηγικούς λόγους, προκειμένου να εξασφαλίσει το απαιτούμενο στρατηγικό βάθος στον αέρα και τη θάλασσα, για διεξαγωγή ασκήσεων και επίδειξη σημαίας και ισχύος⁶⁵. Τα τελευταία χρόνια, το Ισραήλ υπό το πρίσμα της υποστήριξης των εθνικών συμφερόντων και επιδιώξεων του και στο πλαίσιο μιας πολιτικής στρατηγικού χαρακτήρα, είναι σταθερά προσανατολισμένο στην οικοδόμηση και ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας με την Ελλάδα και την Κύπρο. Η περίσφιξη του από αραβικά κράτη, καθιστά εκ των πραγμάτων προβληματική την όποια προσπάθεια ειλικρινούς και μακροπρόθεσμης συνεργασίας στο εγγύς περιβάλλον του, με εξαίρεση την Αίγυπτο και ως εκ τούτου αντιλαμβάνεται την συνεργασία του με την Ελλάδα και την Κύπρο, ως μια γέφυρα σύνδεσης και επικοινωνίας, στον οικονομικό, στον γεωπολιτικό και κυρίως στον ενεργειακό τομέα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, την οποία αντιμετωπίζει ως τον μοναδικό σταθερό και αξιόπιστο αποδέκτη, των υφιστάμενων και μελλοντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Αναφορικά με τις υφιστάμενες σχέσεις του με την Κύπρο,

⁶³ Δίλημμα ασφαλείας είναι η κατάσταση η οποία προκύπτει όταν τα μέτρα που αυξάνουν την ασφάλεια ενός κράτους, ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων.

⁶⁴ Σταμπουλής, *Η Γεωπολιτική της ανατολικής Μεσογείου*, σελ.9.

⁶⁵ Ανδρέας Στεργίου., *Σύγκρουση και Ευημερία Γεωπολιτική και ενέργεια στην ανατολική Μεσόγειο* (Αθήνα, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 2019), σελ. 147.

καθοριστικό ρόλο στην αναβάθμιση αυτών, διαδραμάτισε αναμφισβήτητα ο εντοπισμός και η οργάνωση της μεταφοράς και εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο και ειδικότερα στον θαλάσσιο χώρο μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ.

Οι σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και του Ισραήλ, αναβαθμίστηκαν σημαντικά το έτος 2010. Η προσπάθεια βελτίωσης των σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες, συνιστούσε μια διπλωματική απάντηση της Ελλάδας στη διευρυμένη μέχρι τότε συνεργασία μεταξύ του Ισραήλ και της Τουρκίας και αποτέλεσε έναν σοβαρό παράγοντα ενίσχυσης της θέσης της Ελλάδας, στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου⁶⁶.

Η οικονομική κρίση, η οποία έπληξε με δραματικό τρόπο την Ελλάδα, το 2010, δημιούργησε προβλήματα στην οικονομική και στρατιωτική συνεργασία των δύο χωρών, κυρίως λόγω έλλειψης πόρων από την ελληνική πλευρά. Παρόλα αυτά, η εμπάθυνση των σχέσεων των δύο χωρών, παρέμεινε σταθερή πολιτική προσέγγιση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Στον τομέα της στρατιωτικής συνεργασίας, οι δύο χώρες έχουν οικοδομήσει στέρεες βάσεις συνεργασίας, έως και σήμερα, διοργανώνοντας σε ετήσια βάση την αεροναυτική άσκηση «NOBLE DINA», με συμμετοχή και στρατιωτικών τμημάτων από την Κύπρο και τις ΗΠΑ, καθώς και την αεροπορική άσκηση «HNIOXOS», σε συνεργασία με τις ΗΠΑ, την Ιταλία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

Η βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και το Ισραήλ, επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό, από τις εξαιρετικές σχέσεις ανάμεσα στην Κύπρο και το Ισραήλ. Το Ισραήλ υποστήριξε την υποψηφιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ενιαίο κράτος, εκτιμώντας πως έχοντας τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εγγύτερα προς αυτό, θα ενισχυόταν η σταθερότητα και η ασφάλεια στην περιοχή⁶⁷. Το 2004, η Κύπρος ως πλήρες πλέον μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταψήφισε το σχέδιο Ανάν και αναθεώρησε πλήρως την εξωτερική της πολιτική. Στο πλαίσιο αυτό, προέβη στη σύναψη συμφωνιών οριοθέτησης του θαλάσσιου συνόρου της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (ΑΟΖ), αρχικά με την Αίγυπτο το 2003, τον Λίβανο το 2007 και τελικά με το Ισραήλ το 2010. Συγχρόνως,

⁶⁶ Ι. Ζυγγιρίδης, Στρατηγικές σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας με το Ισραήλ από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και σήμερα, (Αθήνα, ΣΕΘΑ, 2019), σελ.15.

⁶⁷ Ekavi Athanassopoulou, 2003, “Responding to a Challenge: Greece’s New Policy towards Israel”, Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 3 Issue 1, σ.125.

ξεκίνησε τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων αδειών έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων⁶⁸.

Μετά την ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στις ΑΟΖ της Κύπρου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου, καθώς και τις εξαιρετικές σχέσεις των χωρών αυτών με την Ελλάδα, επήλθε αναβάθμιση στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ, ως μια στρατηγική συνεργασία. Η φιλοδοξία της Ελλάδας, να αποτελέσει ένα κομβικό κράτος για τον ενεργειακό ανεφοδιασμό της Ευρώπης, δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες για μια μακρόπνοη συνεργασία Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου και Αιγύπτου, για την αξιοποίηση των ενεργειακών κοιτασμάτων και τη μεταφορά τους στην Ευρώπη.

«Στρατηγικής σημασίας, είναι η συμφωνία η οποία υπεγράφη στις 02 Ιανουαρίου 2020, για την κατασκευή του αγωγού East med μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ. Ο αγωγός θα συνδέσει τα ενεργειακά κοιτάσματα της ανατολικής Μεσογείου με την ευρωπαϊκή αγορά, δια μέσου της Κύπρου και της Ελλάδας. Το εν λόγω έργο, αναβαθμίζει τον ρόλο της Ελλάδας στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης και αποτελεί το επιστέγασμα της νέας γεωπολιτικής σχέσης μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ. Η σπουδαιότερη γεωπολιτική παράμετρος του εν λόγω εγχειρήματος, αφορά την παράκαμψη της Τουρκίας στον ενεργειακό τομέα στην ανατολική Μεσόγειο, η οποία επιχειρεί να μεταβάλλει τα δεδομένα, μέσω της παράτυπης οριοθέτησης ΑΟΖ με τη Λιβύη»⁶⁹.

Η ανακάλυψη νέων ενεργειακών κοιτασμάτων, στις ΑΟΖ του Ισραήλ και της Κύπρου, καθώς και η πιθανή ύπαρξη σημαντικών ενεργειακών αποθεμάτων, στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, δημιουργούν τις προϋποθέσεις οικοδόμησης στρατηγικής σχέσης, ανάμεσα στα τρία κράτη. Η υπογραφή για τη δημιουργία του αγωγού East med, ενισχύει με ουσιαστικό τρόπο αυτή την προοπτική. Τα οικονομικά οφέλη, τα οποία θα αποκομίσουν οι δύο χώρες από την ενδεχόμενη κατασκευή του αγωγού, θα είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Εκτός από την γεωπολιτική διασύνδεση, την οποία θα επιφέρει στις δύο χώρες, υφίσταται και το οικονομικό μέρος, καθώς η μεταφορά περίπου 10 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων αερίου το χρόνο, θα τους προσδώσει σημαντικά οικονομικά οφέλη, ιδίως αν ανακαλυφθούν ενεργειακά κοιτάσματα στην ελληνική ΑΟΖ⁷⁰.

⁶⁸ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, σελ. 710-711.

⁶⁹ Το βήμα < <https://www.tovima.gr/2020/01/02/politics/eastmed-i-ypografi-tis-symfonias-gia-ton-ago-go-fysikou-aeriou/> (Εγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021)

⁷⁰ Το βήμα < <https://www.tovima.gr/2020/01/02/politics/eastmed-i-ypografi-tis-symfonias-gia-ton-ago-go-fysikou-aeriou/> (Εγινε πρόσβαση την 14 Φεβρουαρίου 2021)

Οι εξελίξεις αναφορικά με την επιδίωξη μετατροπής της Ελλάδας σε ενεργειακό κόμβο, εμφανίζουν μεγάλη συνθετότητα και γεωπολιτική αβεβαιότητα, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τις μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις για τους επιμέρους αγωγούς, οι οποίοι σχεδιάζεται να διασχίσουν την ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και την πολυπλοκότητα των διαβουλεύσεων που σχετίζονται με την περιφερειακή διασυνοριακή πολιτική ενέργειας, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷¹.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα πρέπει να συνεχίσει να προωθεί την προοπτική κατασκευής του υποθαλάσσιου/χερσαίου αγωγού φυσικού αερίου East Med, καθώς είναι ένα βαρύνουσα σημασίας έργο, το οποίο θα εμβαθύνει αποφασιστικά τις ελληνοισραηλινές σχέσεις, σε όλα τα επίπεδα. Ο εν λόγω αγωγός, είναι δυνατόν να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ενεργειακή ασφάλεια της ανατολικής Μεσογείου, καθώς και στην αναβάθμιση του ρόλου της Ελλάδας, στην ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια⁷².

Κεντρικός πυλώνας του εγχειρήματος της εμβάθυνσης, της στρατηγικής σχέσης ανάμεσα στην Ελλάδα και το Ισραήλ, είναι ο αμυντικός τομέας και η ανάπτυξη στρατιωτικής συνεργασίας. Οι κοινές αεροναυτικές ασκήσεις επιτυγχάνουν σημαντική συνεργασία, η οποία όμως δεν είναι επαρκής. Η Ελλάδα πρέπει να επιδιώξει τη διεξαγωγή κοινών ασκήσεων με το Ισραήλ, με έμφαση σε αντικείμενα παροχής ενεργειακής ασφάλειας και την αμυντική κάλυψη των εναέριων και θαλάσσιων χώρων τους. Επιπλέον, πρέπει να αναζητηθεί και η συνεργασία στην προμήθεια αμυντικού υλικού, καθώς και η διερεύνηση δυνατότητας συμπαραγωγής οπλικών συστημάτων, προκειμένου να καταστεί βιώσιμη η εγχώρια αμυντική βιομηχανία και η αναβάθμιση της τεχνογνωσίας του εγχώριου κατασκευαστικού δυναμικού, λαμβανομένης υπόψη της υψηλής εξειδίκευσης και τεχνογνωσίας των Ισραηλινών εταιρειών⁷³.

Η πολιτική και διπλωματική προσέγγιση της Ελλάδας με το Ισραήλ, η οποία επισφραγίστηκε και με τη πρόσφατη επίσκεψη του Έλληνα Πρωθυπουργού στο Ισραήλ τον Φεβρουάριο του 2021, όπου έγινε λόγος για στρατηγική συνεργασία μεταξύ των δύο κρατών, απαιτείται να συνεχιστεί με αμείωτη ένταση⁷⁴. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει

⁷¹ ΓΕΕΘΑ/ Ομάδα Εργασίας, Ανάλυση της κατάστασης στην ανατολική Μεσόγειο (Αθήνα, ΓΕΕΘΑ, Απρίλιος 2015), σελ.209.

⁷² ΓΕΕΘΑ/ Ομάδα Εργασίας, Ανάλυση της κατάστασης στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ.204-205.

⁷³ Ι. Ζυγγιρίδης, Στρατηγικές σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας με το Ισραήλ από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και σήμερα, σελ.46.

⁷⁴ <https://www.kathimerini.gr/politics/561257059/symmachia-kai-gia-to-farmako> (Έγινε πρόσβαση την 09 Φεβρουαρίου 2021)

να θεωρείται δεδομένο, ότι οι πολύ κακές σχέσεις ανάμεσα στο Ισραήλ και την Τουρκία, κάποια στιγμή θα ομαλοποιηθούν. Η Ελλάδα επιβάλλεται να αναπτύξει, όσο το δυνατόν περισσότερο, τις σχέσεις της με το Ισραήλ, μέσω ενεργειακών, εμπορικών και διπλωματικών διαύλων. Η εμβάθυνση των σχέσεων, μεταξύ Ισραήλ και Ελλάδας, ενδεχομένως να επηρεαστεί από την πολιτική κατάσταση στην Τουρκία. Μια ενδεχόμενη μεταβολή στα πολιτικά δρώμενα της Τουρκίας και αλλαγή στην αντίληψη περί των σχέσεων της με τον δυτικό κόσμο, αλλά και με την Αίγυπτο, θα αφαιρέσει από την Ελλάδα μέρος της τρέχουσας γεωπολιτικής της αξίας. Στο πλαίσιο αυτό, απαιτείται η έγκαιρη και μεθοδική αξιοποίηση των υφιστάμενων συγκυριών, προκειμένου να τεθούν ισχυρά θεμέλια στην αντίληψη των κύριων διεθνών δρώντων, περί της σημασίας και της αξίας της γεωπολιτικής θέσης της Ελλάδας.

2.6 Το υποσύστημα Τουρκία – Ισραήλ – Αίγυπτος

Η συμμαχία ανάμεσα στην Τουρκία και το Ισραήλ, αποτέλεσε μεταπολεμικά μία από τις σταθερές παραμέτρους, στο εύθραυστο περιβάλλον της Μέσης Ανατολής. Η Τουρκία, στην οποία κατοικούσε η πολυπληθέστερη εβραϊκή κοινότητα στην περιοχή, μετά το Ιράν, ήταν μια από τις ελάχιστες χώρες του μουσουλμανικού κόσμου που αναγνώρισαν το Ισραήλ. Προχώρησε στη σύναψη διπλωματικών σχέσεων με το Ισραήλ, το 1949. Η συμμαχία ανάμεσα στο Ισραήλ και την Τουρκία, έχαιρε της θερμής υποστήριξης των ΗΠΑ και των συμμάχων τους, καθόσον η Τουρκία, μοναδική μουσουλμανική χώρα που ανήκε στο ΝΑΤΟ, ήταν σταθερά προσανατολισμένη προς τη Δύση, όπως και το Ισραήλ. Αυτή η συμμαχία, αποτελούσε διαχρονικά τη βάση, δια μέσου της οποίας η Δύση υλοποιούσε την πολιτική της, στη Μέση Ανατολή. Οι ΗΠΑ ενίσχυαν τον τουρκοϊσραηλινό άξονα, ως μοναδικό και απαιτούμενο αντίβαρο στον εξισλαμισμό της Μέσης Ανατολής. Συγχρόνως, στο πλαίσιο της εν λόγω συμμαχίας, τα πανίσχυρα τουρκικά και εβραϊκά λόμπι στις ΗΠΑ, διεξήγαγαν έναν αγώνα εναντίον των ελληνικών και αρμενικών θέσεων, με στόχο να βελτιώσουν την εικόνα της Τουρκίας, απορρίπτοντας τις αιτιάσεις των Ελλήνων και των Αρμενίων, για το παρελθόν και κυρίως, την προσπάθεια ενημέρωσης, αναφορικά με την αναγνώριση της αρμενικής γενοκτονίας. Κρίσιμο παράγοντα στην εξελικτική διαδικασία, της εν λόγω θετικής πορείας, αποτέλεσε η άνοδος των ισλαμιστών στην Τουρκία, η οποία σταδιακά έφερε τη ρήξη, με σημαντικότερα γεγονότα, αρχικά την επίθεση των ισραηλινών

ενόπλων δυνάμεων στη Γάζα και στη συνέχεια την επιχείρηση των ισραηλινών ειδικών δυνάμεων στο πλοίο Μαβί Μαρμαρά⁷⁵.

Η Τουρκία υιοθέτησε ως στρατηγικό στόχο, να καταστεί βασική περιφερειακή δύναμη στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, εκμεταλλευόμενη μία σειρά γεγονότων που συνέβησαν μετά το 2000, όπως η επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001, ο πόλεμος στο Ιράκ το 2003 και η αραβική άνοιξη. Αυτή η αλλαγή στη στρατηγική της Τουρκίας, δημιούργησε ένα μεγάλο χάσμα μεταξύ των δύο χωρών, με την επίθεση στο «στολίσκο της Γάζας» το Μάιο του 2010 και τις πάγιες θέσεις της Τουρκίας για το παλαιστινιακό, να επιφέρουν ολοκληρωτική ρήξη στις μεταξύ τους σχέσεις⁷⁶. Η Τουρκία κεφαλαιοποίησε πολιτικά τη ρήξη με το Ισραήλ, με στόχο τη μετατροπή της σε βασική περιφερειακή δύναμη της περιοχής και την ανάδειξη της σε ηγέτιδα δύναμη του σουνιτικού αραβομουσουλμανικού κόσμου. Η στάση των ΗΠΑ απέναντι σε αυτές τις εξελίξεις και τις στρατηγικές βλέψεις της Τουρκίας, ήταν από την αρχή αρνητική.

Στη παρούσα φάση, οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών ουσιαστικά είναι παγωμένες, οι μεταξύ τους στρατιωτικές συμφωνίες έχουν τεθεί σε εκκρεμότητα, η Τουρκία δεν αναγνωρίζει τον αποκλεισμό του Ισραήλ στη Γάζα και έχει προσχωρήσει στο φιλοπαλαιστινιακό και αντι-ισραηλινό αραβικό στρατόπεδο. Συγχρόνως, από το έτος 2011, ανακοίνωσε την επιβολή κυρώσεων εναντίον του κράτους του Ισραήλ και απειλεί με τη λήψη κάθε απαιτούμενου μέτρου, για την διασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στην περιοχή, επικαλούμενη το γεγονός ότι διαθέτει το μεγαλύτερο μήκος ακτών στην ανατολική Μεσόγειο⁷⁷.

Στην αντίληψη των δυτικών, υφίσταται η άποψη ότι το τουρκικό και το αιγυπτιακό ιδεώδες ταυτίζονται. Η εν λόγω θεώρηση, βασίζεται στο γεγονός, ότι και οι δύο λαοί ασπάζονται τη διδασκαλία του Ισλάμ, το οποίο δεν αναγνωρίζει την έννοια του έθνους. Ως εκ τούτου, το ομόδοξον οδηγεί σε ταύτιση καθόσον αφορά το ιδεώδες, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι οι δύο λαοί συναποτελούν την κοινή μωαμεθανική κοινότητα των πιστών, η οποία αποτελεί και τη μόνη δυνατή παρ' Ισλάμ κοινότητα. Η συγκεκριμένη αντίληψη η οποία σε θεωρητικό επίπεδο δείχνει ορθή, στην πραγματικότητα δεν ισχύει καθόσον καμία πνευματική συγγένεια δεν κατέστη δυνατό

⁷⁵ Δημήτριος Παντζιόκας, Γεωπολιτική Ανάλυση του συμπλόκου Τουρκία-Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ-Αίγυπτος στο πλαίσιο του συστήματος της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, (Αθήνα, ΣΕΘΑ, 2016), σελ.44-46

⁷⁶ Στεργίου., Σύγκρουση και Ευημερία Γεωπολιτική και ενέργεια στην ανατολική Μεσόγειο, σελ. 143.

⁷⁷ Στεργίου., Σύγκρουση και Ευημερία Γεωπολιτική και ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ. 144.

να αναπτυχθεί μεταξύ των δύο λαών⁷⁸. Οι σχέσεις της Τουρκίας και της Αιγύπτου, ήταν ιδιαίτερα φιλικές την εποχή κατά την οποία κυβερνούσαν την Αίγυπτο οι «Αδελφοί Μουσουλμάνοι», υπό τον Πρόεδρο Morsi, με τον οποίο η Τουρκία σκόπευε να «δημιουργήσει ένα νέο δημοκρατικό άξονα ισχύος» και με αυτόν τον τρόπο να επεκτείνει τη σφαίρα επιρροής της στον αραβικό κόσμο. Κατόπιν της καθαίρεσης του Morsi, ο Erdogan επέκρινε σκληρά το στρατιωτικό πραξικόπημα κατά της δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης και οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών διακόπηκαν στα τέλη του 2013⁷⁹. Στη σημερινή πραγματικότητα, ο Αιγύπτιος Πρόεδρος Sisi αντιμετωπίζει την Τουρκία ως εξαιρετικά σημαντική απειλή, για τη σταθερότητα και την ασφάλεια της χώρας του και τα δύο καθεστώτα μισούνται θανάσιμα. Συγχρόνως, αποτελούν τις δύο κύριες δυνάμεις, οι οποίες προσπαθούν να κυριαρχήσουν στον Ισλαμικό κόσμο, η μεν Τουρκία επικαλούμενη τον ισλαμιστικής προέλευσης πανισλαμισμό και η δε Αίγυπτος επικαλούμενη τον νεονασερικής εμπνεύσεως παναραβισμό⁸⁰.

Κεφάλαιο 3

Σχέσεις υπερσυστημικών δρώντων

3.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ)

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ), παρά το γεγονός της μερικής αποστασιοποίησης από διάφορες γωνίες του πλανήτη, μεταξύ των οποίων και η Μέση Ανατολή, η οποία ξεκίνησε από την εποχή προεδρίας Barack Obama και συνεχίστηκε την εποχή της προεδρίας Donald Trump, αποτελούν τον ισχυρότερο διεθνή δρώντα και κατά συνέπεια το ενδιαφέρον τους για την περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής είναι συνεχές και δεδομένο. Υπό το πρίσμα του διαχρονικά ρευστού γεωπολιτικού περιβάλλοντος, αναδεικνύονται νέες πραγματικότητες, για τις οποίες οι ΗΠΑ επιδεικνύουν μεγάλο ενδιαφέρον, με κυριότερες εκ των οποίων τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, οι οποίες συμπαρασύρουν τα θέματα οριοθετήσεων των ΑΟΖ των κρατών της περιοχής και άπτονται των αμερικανικών συμφερόντων. Επίσης, σημαντικό ρόλο κατέχει η έκβαση του πολέμου στη Συρία, η οποία ενδεχομένως να πυροδοτήσει εξελίξεις που αφορούν στην προοπτική της ίδρυσης κουρδικού κράτους, στον βαθμό ελέγχου της Ρωσίας στο

⁷⁸ Κυριάκος Πατραγάς, Αδελφοί Μουσουλμάνοι η μήτρα της Ισλαμιστικής ενόπλου βίας, (Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών, 2017), σελ. 128-129.

⁷⁹ Στεργίου, Σύγκρουση και Ευημερία Γεωπολιτική και ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ. 31.

⁸⁰ Πατραγάς, Αδελφοί Μουσουλμάνοι η μήτρα της Ισλαμιστικής ενόπλου βίας, σελ. 138.

νέο καθεστώς που θα προκύψει τελικά, καθώς και στον ρόλο του Ιράν μέσα σε αυτό, σε σχέση με την ασφάλεια του Ισραήλ.

Τον Ιανουάριο του 2020, οι ΗΠΑ στο πλαίσιο της προσπάθειας ενίσχυσης της παρουσίας τους στην ευρύτερη περιοχή, προχώρησαν σε ανανέωση της ετήσιας συμφωνίας αμοιβαίας αμυντικής συνεργασίας με την Ελλάδα, η οποία προβλέπει⁸¹:

α. Την ενισχυμένη παρουσία των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, κατόπιν συμφωνίας με τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις.

β. Τη διαμόρφωση υποδομών, για την εξυπηρέτηση των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, σε περιοχές όπως το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, το αεροδρόμιο της Λάρισας και η περιοχή Μαραθίου της ναυτικής βάσης στη Σούδα.

Στην παρούσα χρονική συγκυρία και συγκεκριμένα τον Οκτώβριο του 2021, υπογράφηκε η νέα ελληνοαμερικανική αμυντική συμφωνία, πενταετούς διάρκειας, η οποία παρέχει σημαντικές δυνατότητες αυξημένων επενδύσεων των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων σε μια σειρά από τοποθεσίες στον ελληνικό χώρο όπως η Αλεξανδρούπολη, η Λάρισα, το Στεφανοβίκειο και η Σούδα, ενώ συγχρόνως αφήνει τη δυνατότητα για ένταξη νέων τοποθεσιών σε βάθος χρόνου. Η εν λόγω συμφωνία, η οποία λόγω του χρονικού ορίζοντα ισχύος της, εκφεύγει ενδεχόμενων πολιτικών συγκυριών στις δύο χώρες, εκτιμάται ότι θα έχει ουσιαστικό αντίκτυπο και στο σχεδιασμό των ενόπλων δυνάμεων, καθώς θα δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για αναβάθμιση των υφιστάμενων και τη δημιουργία νέων υποδομών, ιδιαίτερα στην περιοχή του Έβρου και ειδικότερα της Αλεξανδρούπολης.⁸²

Το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την ανατολική Μεσόγειο είναι αυξημένο,⁸³ λόγω και της ύπαρξης σημαντικών ποσοτήτων ενεργειακών κοιτασμάτων, όμως η παρέμβαση της Τουρκίας στην περιοχή, αντιτίθεται στους στόχους των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και τη μείωση της εξάρτησης της Ευρώπης, από τον ρωσικό ενεργειακό παράγοντα. Οι απειλητικές ενέργειες της Τουρκίας, εκτιμάται ότι θα αυξηθούν, καθώς οι αμερικανικές εταιρείες θα δραστηριοποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό, στις έρευνες για ενεργειακούς πόρους γύρω από την Κρήτη και την Κύπρο, αποκαλύπτοντας την αυξανόμενη καχυποψία και

⁸¹ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bcc26661-143b-4f2d-8916-0e0e66ba4c50/k-amsynergHPA-apospasmapap-olo.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 07/01/21).

⁸² <https://www.kathimerini.gr/politics/561539527to-keimeno-tis-amyntikis-symfonia-ellada-ipa> (έγινε πρόσβαση στις 23/10/21).

⁸³ Τζέφρυ Παιατ, «Οι ΗΠΑ δεσμεύονται για την ασφάλεια της Ελλάδας» <https://www.tanea.gr/2020/02/10/interviews/oi-ipa-desmeyontai-gia-tin-asfaleia-tis-elladas/> (έγινε πρόσβαση στις 20/12/20).

αντιπαλότητα της Τουρκίας υπό τον Πρόεδρο Erdogan, προς το NATO και την Ευρώπη.

Ο στρατηγικός προσανατολισμός των ΗΠΑ στην περιοχή, αποσκοπεί στην εδραίωση της πολιτικής σταθερότητας και οικονομικής ανάπτυξης, στην εγγύηση της ασφάλειας του κράτους του Ισραήλ, το οποίο αποτελεί διαχρονικά τον κύριο σύμμαχο τους και στην προσπάθεια παρεμπόδισης της Ρωσίας, να επανεξελιχθεί σε παγκόσμια δύναμη, με τις εξής ενέργειες⁸⁴:

α. Αποτροπή της ρωσικής επιρροής, στην αξιοποίηση των υφιστάμενων κοιτασμάτων των υδρογονανθράκων, στις ΑΟΖ του Ισραήλ και της Κύπρου.

β. Προσπάθεια σταδιακής απεξάρτησης από τη ρωσική ενέργεια, μέσω ενός συστήματος αγωγών αμερικανικών ενδιαφερόντων, απ' ευθείας από την περιοχή της Κασπίας.

γ. Έλεγχο του φυσικού αερίου και εξασφάλιση της ομαλής και σταθερής ροής του από την περιοχή, σε τιμές που δεν θα απειλούν τη σταθερότητα της παγκόσμιας οικονομίας.

Οι ΗΠΑ επιδεικνύουν έντονο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της περιοχής και την ανόρυξη των υδρογονανθράκων, καθόσον με αυτό τον τρόπο, θα δημιουργηθεί εναλλακτική οδό μεταφοράς φυσικού αερίου προς τη δυτική Ευρώπη, σε σχέση με το ρωσικό φυσικό αέριο και θα μπορέσουν οι αμερικάνικες εταιρείες να συμμετέχουν στις σχετικές έρευνες και γεωτρήσεις. Αναφορικά με τη διένεξη Κύπρου και Τουρκίας, για το δικαίωμα της Κύπρου να διεξάγει έρευνες στην ΑΟΖ της, οι ΗΠΑ τάσσονται υπέρ του δικαιώματος της Κυπριακής Δημοκρατίας να διεξάγει έρευνες και προσβλέπουν στην ωφέλεια και της τουρκοκυπριακής κοινότητας, στο πλαίσιο μιας συνολικής διευθέτησης του Κυπριακού. Ο νέος ενεργειακός χάρτης στη λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου, αποτελεί για τις ΗΠΑ, όπως διαφαίνεται από τις κινήσεις τους, την απαρχή μιας νέας περιόδου παρουσίας τους στην περιοχή, με αντικειμενικό σκοπό να υπερασπίσουν τα οικονομικά συμφέροντα τους, τα οποία επικεντρώνονται στην εξασφάλιση της ομαλής ροής των ενεργειακών πόρων, με την τήρηση ανοικτών οδών και αγορών για τις εξαγωγές και τη διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού της Δύσης.

⁸⁴ Παντζιόκας, Γεωπολιτική Ανάλυση του συμπλόκου Τουρκία-Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ-Αίγυπτος στο πλαίσιο του συστήματος της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, σελ.20.

3.2 Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναδύθηκε εντός του διεθνούς περιβάλλοντος και των συνθηκών που προέκυψαν, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Στη σημερινή εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από μια παγκόσμια γεωπολιτική αστάθεια, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί πλέον μια διεθνώς αναγνωρισμένη οντότητα, κατά κύριο λόγο σε οικονομικό και διπλωματικό επίπεδο⁸⁵. Παρόλα αυτά, στην παρούσα φάση δεν έχει καταφέρει να καταστεί ένας αυτόνομος δρώντας, καθόσον βρίσκεται σε μια επίπονη προσπάθεια ολοκλήρωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνίσταται ως ένας ισχυρός, κεντρικός και υπερεθνικός θεσμός, με ολοκληρωμένες αναδιανεμητικές κοινές πολιτικές και ισχυρή κοινή εξωτερική πολιτική και κοινή ευρωπαϊκή άμυνα. Στο πλαίσιο αυτό, μέσα από τη δημιουργία πολιτικών και στρατιωτικών δομών, έχει αναπτύξει μηχανισμούς βελτίωσης των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών δυνατοτήτων της, πολυεθνικές δυνάμεις ταχείας αντίδρασης, ενώ αναλαμβάνει δυναμικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη μέσω κοινών και πολύπλευρων πολιτικών, των σχέσεων της, με το εγγύς και με το ευρύτερο περιβάλλον της. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί έναν παγκόσμιο καταναλωτή ενέργειας. Σύμφωνα με τα υφιστάμενα δεδομένα, εισάγει το 53% της ενεργείας της, με υφιστάμενο κόστος περίπου 400 δις ευρώ, μια πραγματικότητα η οποία την καθιστά τον μεγαλύτερο εισαγωγέα ενέργειας στον κόσμο. Έξι από τα κράτη-μέλη της, βασίζονται σε έναν και μοναδικό προμηθευτή για τις συνολικές εισαγωγές τους σε φυσικό αέριο και καθίστανται εξαιρετικά ευάλωτα, σε ενδεχόμενες αναταραχές στην διαδικασία της προμήθειας⁸⁶. Ως εκ τούτου, οι λόγοι οι οποίοι επιβάλλουν την ενεργή παρουσία της στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της ανατολικής Μεσογείου, είναι πολυπαραγοντικοί και ζωτικής σημασίας για την ευημερία της.

Τα υφιστάμενα στοιχεία, σχετικά με τις μελλοντικές ανάγκες φυσικού αερίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καταδεικνύουν ότι μέχρι το 2030, οι ανάγκες της Ευρώπης θα αυξηθούν στα 474 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα τον χρόνο, από 430 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα που ήταν το 2015. Συγχρόνως, προβλέπεται ότι η παραγωγή φυσικού αερίου από χώρες της Ευρώπης, θα μειωθεί έως το έτος 2030, από τα 134 στα 110 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Ως εκ τούτου, η εξάρτηση της Ευρώπης από τις εισαγωγές φυσικού αερίου θα συνεχίσει να αυξάνεται. Εκτιμάται μάλιστα, ότι

⁸⁵Ιωάννης Παρίσης, *Η Ευρώπη της Άμυνας*, (Αθήνα, Έκφραση Πολιτισμού, 2010), σελ. 24.

⁸⁶ Μάζης-Σαρλής-Σωτηρόπουλος-Δωματιώτη., *Γεωπολιτική Ανάλυση της Συριακής Κρίσης και Γεωστρατηγικές της Δυναμικές στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*, σελ. 34.

έως το 2030, η Ευρώπη θα εισαγάγει τουλάχιστον το 75% του πετρελαίου και του φυσικού αερίου που απαιτείται, για την κάλυψη των βιομηχανικών και των οικιακών της αναγκών⁸⁷.

Είναι ενδεικτικό, ότι στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Μάρτιο του 2015, καταγράφεται πως θα πρέπει «να χρησιμοποιηθούν όλα τα μέσα εξωτερικής πολιτικής για τη σύναψη στρατηγικών εταιρικών σχέσεων στον τομέα της ενέργειας με χώρες παραγωγής και διαμετακόμισης που αποκτούν συνεχώς μεγαλύτερη σημασία, ιδίως με στόχο την προώθηση της ενεργειακής ασφάλειας, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την κυριαρχία και τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών μελών να εξερευνούν και να αναπτύσσουν τους φυσικούς πόρους τους»⁸⁸.

Η εν λόγω απόφαση, είναι εξαιρετικά σημαντική τόσο για την Ελλάδα, όσο και για την Κυπριακή Δημοκρατία, ιδίως αν εξετασθεί υπό το ευρύτερο πλαίσιο ενεργειακής ασφάλειας, στο οποίο επενδύει η Ευρωπαϊκή Ένωση και στο οποίο λαμβάνονται υπόψη τα κυπριακά αποθέματα, ενώ προβλέπεται μεταξύ άλλων, η δημιουργία μεσογειακού ενεργειακού κόμβου στη νότια Ευρώπη. Συγχρόνως, αναδεικνύεται η τεράστια σημασία των ενεργειακών κοιτασμάτων της ανατολικής Μεσογείου και επισημαίνονται αφ' ενός μεν, η στρατηγική σημασία της Κύπρου ως ευρωπαϊκού ενεργειακού κόμβου και αφ' ετέρου δε, η σημασία της Ελλάδας ως του πλέον αξιόπιστου και ασφαλέστερου διαμετακομιστή, για τη διαδικασία μεταφοράς του φυσικού αερίου της ανατολικής Μεσογείου προς τις ευρωπαϊκές αγορές, καθώς και ως μελλοντικού παραγωγού ενέργειας.

Επισημαίνεται ότι, η μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε έναν αυτόνομο δρώντα με ενιαία συνεκτική στρατηγική, αποτελεί μια ιδιαίτερα πολύπλοκη δυναμική διαδικασία, η οποία αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις. Αυτό συμβαίνει, διότι διαφαίνεται εξαιρετικά δύσκολο, τα κράτη-μέλη της, να σταματήσουν να είναι δέσμια των στενών εθνικών τους συμφερόντων και να υπαχθούν υπό το πρίσμα μιας κοινής ευρωπαϊκής αντίληψης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις συνεχόμενες τουρκικές προκλήσεις στην ανατολική Μεσόγειο, εναντίον της Ελλάδας και της Κύπρου, δηλαδή δύο κρατών-μελών της. Από τη μια πλευρά υπάρχει η Γαλλία, η οποία στο πλαίσιο της υπεράσπισης των

⁸⁷ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ.106.

⁸⁸ <https://www.consilium.europa.eu/media/21871/st00011el15.pdf>. (Έγινε πρόσβαση την 09 Φεβρουαρίου 2021)

συμφερόντων της στην ανατολική Μεσόγειο, υποστηρίζει τις ελληνικές θέσεις και υιοθετεί μια σκληρή στάση έναντι της Τουρκίας. Στο πλαίσιο αυτό, στις 28 Σεπτεμβρίου 2021, υπογράφηκε μια εξαιρετικά σημαντική αμυντική συμφωνία ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Γαλλία, με βάση την οποία η Ελλάδα θα προμηθευθεί από τη γαλλική εταιρεία «Naval», τρεις φρεγάτες τύπου FDI, με τη δυνατότητα προσθήκης μίας επιπλέον φρεγάτας και με την ταυτόχρονη διενέργεια τεχνικών διαπραγματεύσεων, για ενδεχόμενη μελλοντική προμήθεια κορβετών τύπου «Gowind». Η εν λόγω συμφωνία, με την οποία εγκαθιδρύεται ουσιαστικά μια στρατηγική εταιρική σχέση ανάμεσα στα δύο κράτη, για τη συνεργασία στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της βούλησης των δύο κρατών να συμβάλλουν αποφασιστικά, αφ' ενός στην διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, ιδίως στην περιοχή της Μεσογείου και αφ' ετέρου στην ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας και της κυριαρχίας της Ευρώπης⁸⁹. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν η Γερμανία, η Ιταλία και η Ισπανία, οι οποίες αντιτίθενται σθεναρά στην επιβολή ουσιαστικών κυρώσεων, λόγω των τεράστιων οικονομικών επενδύσεων και συμφερόντων που έχουν στην Τουρκία.

3.3 Ρωσία

Η Ρωσία τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο των φιλοδοξιών της να καταστεί σημαντικός παράγοντας σε παγκόσμιο επίπεδο, ενισχύει την στρατιωτική παρουσία της και επιχειρεί συστηματικά να προωθήσει τα γεωπολιτικά της συμφέροντα και να αυξήσει τα ερείσματα και την επιρροή της στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Ο Ρώσος Πρόεδρος Πούτιν, που ηγείται επί μια εικοσαετία συνεχόμενα του ρωσικού κράτους, εφαρμόζει μια πολυσύνθετη πολιτική, η οποία κινείται σε πολλούς άξονες. Η εν λόγω πολιτική, αποσκοπεί στην καθιέρωση της Ρωσίας, ως ενός εκ των ισχυρών πόλων του διεθνούς συστήματος, αφ' ενός μεν, συμμετέχοντας σε διαδικασίες του δυτικού συστήματος και αφ' ετέρου δε, αμφισβητώντας κατά περίπτωση, με προσεκτικό και ορθολογικό τρόπο τις καθιερωμένες πολιτικές αξίες της Δύσης, προβάλλοντας ενστάσεις αναφορικά με το παραδοσιακό προνόμιο της Δύσης, το προβαλλόμενο «ηθικό πλεονέκτημά» της, σχετικά με τον εκδημοκρατισμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁹⁰.

⁸⁹ <https://www.kathimerini.gr/politics/561516361to-keimeno-tis-ellinogallikis-amyntikis-symfonias> (έγινε πρόσβαση στις 23/10/21).

⁹⁰ Γ. Μπάλτος, J. Bayeh, [www. Foreignaffairs.gr](http://www.foreignaffairs.gr), «Από έναν πολιτισμό συνόρων στα σύνορα των πολιτισμών», 25 Ιουλίου 2019, <http://foreignaffairs.gr/articles/72395/georgios-x-mpaltos-kai-joseph-n>

Αποτελεί κύριο στρατηγικό στόχο της Ρωσίας, στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής της, η δυνατότητα να καταστεί ένας ισχυρός δρώντας στο διεθνές σύστημα και να αυξήσει την επιρροή της στις περιοχές γεωπολιτικού ενδιαφέροντος της. Η γεωπολιτική σκέψη της Ρωσίας, αντιλαμβάνεται τον ευρύτερο χώρο της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, ως μια περιοχή στην οποία επιβάλλεται η εδραίωση και ανάπτυξη της γεωπολιτικής επιρροής της, στο πλαίσιο της φιλοδοξίας της να καταστεί μια μεγάλη δύναμη. Με την επιδέξια εμπλοκή της, στο ζήτημα της κρίσης στη Συρία, κατοχύρωσε την δυναμική επιστροφή της στη Μέση Ανατολή, με κύρος και ρόλο στις εξελίξεις⁹¹. Το ιδιαίτερα έντονο γεωπολιτικό ενδιαφέρον της Ρωσίας για την περιοχή, εστιάζει σε τρεις άξονες, οι οποίοι διατυπώνονται ως εξής:

α. Διατήρηση της απρόσκοπτης ναυτικής διέλευσης των στενών των Δαρδανελίων, του Αιγαίου πελάγους και της διώρυγας του Σουέζ, καθόσον αποτελούν τις βασικές οδούς θαλάσσιας επικοινωνίας της, με τις θερμές θάλασσες.

β. Υπεράσπιση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων της, αναφορικά με την παρουσία της, αφ' ενός στην εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων στην ευρύτερη περιοχή και αφ' ετέρου στη συμμετοχή της, στους ενεργειακούς αγωγούς που διέρχονται από την περιοχή.

γ. Διατήρηση των ισχυρών ερεισμάτων της, στη Συρία. Η Ρωσία διαθέτει στην πόλη Ταρτούς ναυτική βάση, η οποία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην παρουσία της στην ευρύτερη περιοχή και εξυπηρετεί τα συμφέροντα της.

Συγχρόνως, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, διαδραματίζει η ανάγκη διατήρησης της διεθνούς εικόνας της χώρας, ως μιας πυρηνικής υπερδύναμης. Ο πρόεδρος Πούτιν, ανέφερε σε ομιλία του στο ρωσικό υπουργείο εξωτερικών, ότι η αντιπυραυλική ασπίδα προστασίας του ΝΑΤΟ στην Ευρώπη «αναστατώνει τη στρατηγική ισορροπία» και εξασθενίζει την εικόνα της Ρωσίας, ως μιας πυρηνικής υπερδύναμης. Το νέο δόγμα, προχωρά πέρα από τα ήδη καθιερωμένα, περί της εξασφάλισης της εδαφικής κυριαρχίας και της εθνικής ανεξαρτησίας, προβάλλοντας ως πρωταρχικό σκοπό την υπεράσπιση εθνικών ενδιαφερόντων, βάσει διεθνών συνθηκών, σε περιοχές εκτός των εδαφών της Ρωσίας, όπως στη Μεσόγειο⁹².

bayeh/apo-enan-%C2%ABpolitismo-synoron%C2%BB-sta-%C2%ABsynora-ton-politismon%C2%BB?page=show, (έγινε πρόσβαση στις 07 Ιανουαρίου 2021).

⁹¹ Ηλίας Κλής, Μέση Ανατολή: Η Διπλωματικοπολιτική κατάσταση στον ευρύτερο χώρο υπό το πρίσμα των Διεθνών Σχέσεων (Αθήνα, Εθνικές Επάλξεις, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2019), σελ.36.

⁹² Ιωάννης Λουκάς, Η Γεωπολιτική, (Αθήνα, Εκδόσεις Τροχαλία, 2000), σελ. 335.

3.4 Κίνα

Η Κίνα έχει θαλάσσια έξοδο στον Ειρηνικό ωκεανό, αλλά υφίσταται σε περιορισμούς, λόγω της ύπαρξης αλυσίδων νησιών στα υφιστάμενα όρια της και της γεωπολιτικής πραγματικότητας, σύμφωνα με την οποία ένας δακτύλιος από νησιά, της αποστερεί την ελεύθερη έξοδο στη θάλασσα. Μια πρώτη αλυσίδα νησιών, είναι αυτή η οποία περιλαμβάνει τη Νότια Κορέα και την Ταιβάν και μια δεύτερη αλυσίδα, αυτή η οποία περιλαμβάνει την Ιαπωνία και τις Φιλιππίνες. Επιπλέον, η αίσθηση του εγκλωβισμού ενισχύεται λόγω της παρουσίας της Ρωσίας στο βορρά και της Ινδίας στο νότο. Ο μοναδικός ρεαλιστικός τρόπος διάσπασης του εν λόγω εγκλωβισμού, είναι η θαλάσσια υπέρβαση της Σινικής θάλασσας και ο χερσαίος δρόμος που δεν ελέγχεται, τουλάχιστον άμεσα, από τη Ρωσία και την Ινδία⁹³.

Τον Σεπτέμβριο του 2013, η Κίνα ανακοίνωσε την πρόθεση της να επενδύσει 1,4 τρισεκατομμύρια δολάρια, προκειμένου να δημιουργήσει τον «νέο δρόμο του μεταξιού», ο οποίος θα συνέδεε εξηνταπέντε χώρες της Ασίας, της Ευρώπης και της βόρειας Αφρικής. Δια μέσου της «οικονομικής ζώνης του δρόμου του μεταξιού» και του «ναυτιλιακού δρόμου του μεταξιού του 21^{ου} αιώνα», γνωστός με το όνομα «μία Ζώνη, ένας Δρόμος» («one belt, one road»), η Κίνα κατασκευάζει ένα ευρύ δίκτυο αυτοκινητοδρόμων, υπερασύγχρονων σιδηροδρόμων, αεροδρομίων, λιμένων, αγωγών, καθώς και γραμμές μετάδοσης ενέργειας και καλωδίων οπτικών ινών σε ολόκληρη την Ευρασία. Οι εν λόγω σύγχρονες συνδέσεις, σε συνδυασμό με όσες αποτελούσαν τις παλιές παραδοσιακές κινέζικες διαδρομές εμπορίου, ενθαρρύνουν νέους δεσμούς διπλωματίας, εμπορίου και οικονομικών⁹⁴. Ο κινεζικός στρατηγικός προσανατολισμός για την ευρύτερη περιοχή, αποσκοπεί στο διπλωματικό και οικονομικό άνοιγμα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, που περικλείουν την ανατολική Μεσόγειο, με σκοπό την ανάπτυξη του εμπορίου, την τεχνογνωσία και την απρόσκοπτη πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους. Οι συμφωνίες με τις αραβικές χώρες και η δυναμική δραστηριοποίηση της COSCO στο λιμάνι του Πειραιά, επιβεβαιώνουν emphatic τα ανωτέρω. Η ανάπτυξη ενός εξαιρετικά μεγάλου πλέγματος οικονομικών δραστηριοτήτων, σε μια ευάλωτη περιοχή όπως είναι η ανατολική Μεσόγειος, απαιτεί και την παρουσία ισχυρών δυνάμεων για την προστασία τους. Την αποστολή αυτή, θα κληθεί να διαδραματίσει το κινεζικό πολεμικό ναυτικό, το οποίο

⁹³ Σταμπουλής, *Η Γεωπολιτική της ανατολικής Μεσογείου*, σελ.20.

⁹⁴ G. Allison, *Σε Τροχιά Πολέμου*, (Αθήνα, Πεδίο, 2020), σελ.53.

από το έτος 2009 εμφανίστηκε στο Κέρας της Αφρικής, ενώ συγχρόνως έλαβε μέρος σε κοινές αεροναυτικές ασκήσεις, με το ρωσικό ναυτικό στη Μεσόγειο, τον Μάιο του 2015⁹⁵.

Συμπεράσματα

Η γεωγραφία και οι γεωπολιτικοί συσχετισμοί των περιοχών της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και της ανατολικής Μεσογείου, δημιουργούν αλληλένδετα μοτίβα συνεργασίας και σύγκρουσης μεταξύ των δρώντων της περιοχής. Οι συγκρούσεις δημιουργούν σχέσεις έντασης και σημεία τριβής, ενώ με την συνεργασία επιδιώκεται η συσπείρωση και η αποτελεσματική αντιμετώπιση δρώντων, οι οποίοι παρουσιάζοντας αναθεωρητικές βλέψεις και οράματα μεγαλοϊδεατισμού, επιθυμούν την αναθεώρηση, προς όφελος των δικών τους συμφερόντων, του status quo της περιοχής. Μια εξόχως χαρακτηριστική περίπτωση του εν λόγω φαινομένου, αποτελεί η Τουρκία, η αναθεωρητική δράση της οποίας, στο πλαίσιο μιας εφαρμοζόμενης επιθετικής και ευέλικτης πολιτικής, έχει προκαλέσει έναν μηχανισμό αντισυσπείρωσης και έχει προξενήσει την σύσφιξη των σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα, την Κύπρο, το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Η σύναψη και η συστηματική εμβάθυνση της εν λόγω συμμαχίας, αποτελεί μια εξαιρετικής σημασίας και αξίας στρατηγική κίνηση και το επίπεδο συνοχής της, θα αναδείξει την ποιότητα της εξισορροπητικής αντισυσπείρωσης, απέναντι στην κλιμακούμενη, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, τουρκική επιθετικότητα⁹⁶.

Επιπρόσθετα, η παρουσία μεγάλων δυνάμεων όπως οι ΗΠΑ, αποτρέπει σε μεγάλο βαθμό την ανεξέλεγκτη κλιμάκωση των εντάσεων και την δημιουργία νέων εστιών αστάθειας. Συγχρόνως, η Ρωσία ως μία ανερχόμενη και μερικώς αναθεωρητική δύναμη, επιχειρεί δια μέσου μεθοδικών προσεγγίσεων με Ελλάδα, Κύπρο και Αίγυπτο να δημιουργήσει ισχυρά προγεφυρώματα επιρροής στην ευρύτερη περιοχή. Επισημαίνεται ότι, η παρουσία και η καταπολέμηση των τζιχαντιστικών οργανώσεων, ενδέχεται να λειτουργήσει σε μεγάλο βαθμό, ως ένας ενοποιητικός παράγοντας ανάμεσα σε αντίπαλα στρατόπεδα, με τελικό αντικειμενικό σκοπό την δημιουργία μιας βιώσιμης τάξης πραγμάτων, η οποία θα καταστεί ικανή να εξασφαλίσει την ασφάλεια και την σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή⁹⁷.

Η Ελλάδα, παρουσιάζει διαχρονικά, μια θετική εικόνα στη διεθνή σκηνή. Αυτό

⁹⁵ Σταμπουλής, Η Γεωπολιτική της ανατολικής Μεσογείου, σελ.21.

⁹⁶ Σταμπουλής, Η Γεωπολιτική της ανατολικής Μεσογείου, σελ.27.

⁹⁷ Σταμπουλής, Η Γεωπολιτική της ανατολικής Μεσογείου, σελ.27.

συμβαίνει, διότι βρίσκει μια νομιμοποίηση στη βάση των κυρίαρχων διεθνών αξιών και του διεθνούς δικαίου, παρά τις όποιες εγγενείς αδυναμίες της. Η εν λόγω πραγματικότητα, προκύπτει και από τα ερείσματα που έχει στον αραβικό και τον μουσουλμανικό κόσμο, καθώς και από την ενεργό συμμετοχή της, σε πληθώρα περιφερειακών σχημάτων συνεργασίας και διευθετήσεων ασφάλειας (οι τριμερείς συμμαχίες στρατηγικού χαρακτήρα με Ισραήλ και Αίγυπτο, η Σύνοδος των MED 7⁹⁸ – των μεσογειακών κρατών-μελών της Ε.Ε.–, η προώθηση του αγωγού EastMed και άλλα).

Οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, επιδεικνύουν έντονο ενδιαφέρον για την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή και σε αυτό το πλαίσιο, οποιοσδήποτε αξιόπιστος περιφερειακός δρώντας, δραστηριοποιηθεί σε αυτή την κατεύθυνση, θα αποτελέσει στρατηγικό εταίρο τους. Η διαχρονικά σταθερή συμμαχία, μεταξύ Ελλάδος και Κύπρου και η συστηματική προώθηση του άξονα με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, θα δημιουργήσουν τον απαιτούμενο περιφερειακό πόλο, ο οποίος είναι ικανός να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο, στην προώθηση της ασφάλειας στην περιοχή. Επιπλέον, η συμμαχία των εν λόγω κρατών, προσφέρει σε ικανοποιητικό βαθμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τη δυνατότητα διαφοροποίησης των πηγών προμήθειας ενεργειακών πόρων που διακαώς επιθυμεί, προκειμένου να μην εξαρτάται μονομερώς από τη Ρωσία.

Το διακύβευμα για τις Μεγάλες Δυνάμεις, εντός του πλαισίου ανταγωνισμού για αύξηση της επιρροής και επικράτηση στην ιδιαίτερα ευαίσθητη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, εντοπίζεται σε ορισμένους κρίσιμους παράγοντες, οι οποίοι συνοψίζονται κατά κύριο λόγο στα παρακάτω⁹⁹:

- α. Κατάκτηση πρωτοκαθεδρίας στο παγκόσμιο γίγνεσθαι.
- β. Έλεγχος των θαλασσιών οδών.
- γ. Έλεγχος των πηγών και της ροής υδρογονανθράκων και γενικότερα της ενέργειας, από και προς την ανατολική Μεσόγειο και την ευρύτερη Μέση Ανατολή.
- δ. Επιπτώσεις από τον ισλαμικό φονταμενταλισμό και τη διεθνή

⁹⁸ Ονομάζεται η ομάδα κρατών Ελλάδας, Κύπρου, Γαλλίας, Ιταλίας, Μάλτας, Πορτογαλίας και Ισπανίας.

⁹⁹ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ. 21.

τρομοκρατία.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η γενικότερη εφαρμογή των πολιτικών της, έχει άμεση σχέση με βασικές επιδιώξεις και στόχους που εστιάζουν στα παρακάτω¹⁰⁰:

- α. Ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης (απρόσκοπτη ροή φθηνών υδρογονανθράκων).
- β. Έλεγχος των μεταναστευτικών ροών.
- γ. Αντιμετώπιση των ακραίων ισλαμιστικών κύκλων και της τρομοκρατίας, η οποία προέρχεται κυρίως από την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής.
- δ. Επιπτώσεις από τον ισλαμικό φονταμενταλισμό και τη διεθνή τρομοκρατία.

Οι πιθανές επιπτώσεις για την Ελλάδα, μέσα σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο πεδίο, εντοπίζονται σε ορισμένους κύριους άξονες ή ζητήματα, όπως¹⁰¹:

- α. Η αντιμετώπιση του τουρκικού αναθεωρητισμού και των νεοοθωμανικών μεγαλοϊδεατικών οραμάτων της γειτονικής χώρας.
- β. Η εξασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων, εντός των προβλεπόμενων από το διεθνές δίκαιο θαλασσιών ζωνών (ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα).
- γ. Η πλήρης εξασφάλιση της δυνατότητας εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων, εντός της ανακηρυχθείσας, αλλά και της δυνητικής Ελληνικής ΑΟΖ.
- δ. Η οικονομική ανάκαμψη, μέσω και της εκμετάλλευσης των πιθανών κοιτασμάτων «γκρίζου και μαύρου χρυσού», εντός της Ελληνικής ΑΟΖ, σε συνάρτηση με την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας.

ε. Η αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα της χώρας, σε συνδυασμό με την παρατηρούμενη υπογεννητικότητα ή άλλες προκλήσεις και απειλές (π.χ. αντιμετώπιση επιπτώσεων της μέχρι πρόσφατα περιοριστικής οικονομικής πολιτικής, αντιμετώπιση νέας πανδημίας του COVID 19).

Σε κάθε περίπτωση, απαιτείται συνεχής εγρήγορση απέναντι στις υφιστάμενες επιταχυνόμενες εξελίξεις. Διαχρονικά, οι εξελίξεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα στη

¹⁰⁰ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ.21.

¹⁰¹ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ. 22.

Μέση Ανατολή και την ανατολική Μεσόγειο, δεν επηρεάζουν μόνο τα κράτη της περιοχής, αλλά και τον ευρύτερο γεωπολιτικό χώρο, καθόσον αποτελούν παράγοντες, οι οποίοι επιδρούν με αποφασιστικό τρόπο στην περιφερειακή σταθερότητα και ασφάλεια¹⁰². Η περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, συγκεντρώνει όπως φαίνεται και παραπάνω, πολλά παλαιά και αρκετά νέα ζητήματα, τα οποία επηρεάζουν τόσο τις εξελίξεις στο εσωτερικό όλων των χωρών της περιοχής, όσο και τις διεθνείς διεργασίες και εξελίξεις.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να τεκμηριωθεί πλήρως η άποψη, ότι στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, συγκρούονται με διάφορους τρόπους, οι διεθνείς συσχετισμοί και επαναδιαμορφώνονται τα γεωπολιτικά δυναμικά. Ο νέος γεωπολιτικός χάρτης, θα αποτελέσει ένα πεδίο ανταγωνισμού, στο οποίο όλες οι εμπλεκόμενες χώρες θα καταλάβουν τη θέση τους, αναλόγως της δύναμης ή της αδυναμίας που θα επιδείξουν, κατά την διάρκεια της εξελικτικής διαδικασίας των εν λόγω δυναμικών διεργασιών,¹⁰³ σύμφωνα και με το πνεύμα της πάντα επίκαιρης φράσης που διδασκόμαστε από τον Θουκυδίδη ότι, «ο ισχυρός προχωρά όσο του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του»¹⁰⁴.

Προτάσεις

Η Ελλάδα, στο πλαίσιο μιας συνεκτικής στρατηγικής, πρέπει να δραστηριοποιηθεί τόσο στον διπλωματικό όσο και στον στρατιωτικό τομέα, προκειμένου να καταστεί ικανή να αξιοποιήσει όλες τις δυνατές ευκαιρίες και προκλήσεις, οι οποίες θα προκύψουν, προκειμένου να υπερασπίσει τα συμφέροντά της και ως εκ τούτου, να αποτελέσει τον πλέον φερέγγυο παραγωγό ασφάλειας, ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής. Στο πλαίσιο αυτό, οι πρόσφατες αμυντικές συμφωνίες, οι οποίες υπογράφηκαν μεταξύ Ελλάδας – Γαλλίας και Ελλάδας – ΗΠΑ, ενισχύουν με αποφασιστικό τρόπο τη διεθνή εικόνα της χώρας σε πολλαπλό επίπεδο. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, ως σταυροδρόμι μεταξύ Δύσης, Βαλκανίων και Μέσης Ανατολής, αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα, ο οποίος δύναται να διαδραματίσει καθοριστικό

¹⁰² Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, Περιφερειακή Πολιτική, <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/periferiaki-politiki/> (Έγινε πρόσβαση την 07 Ιανουαρίου 2021).

¹⁰³ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ.23.

¹⁰⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, 6^η Έκδοση (Αθήνα, Εκδόσεις Εστία, 2010), σελ.44.

ρόλο, στην περαιτέρω ενίσχυση του διεθνούς αποτυπώματος της. Η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα μπορούσε να αναλάβει έναν διαμεσολαβητικό ρόλο, προκειμένου να επιτευχθεί, μέσω της υλοποίησης μιας στοχευμένης διαδικασίας διαβουλεύσεων και διαπραγματεύσεων, μια αξιόπιστη και ρεαλιστική συμφωνία ανάμεσα στους δρώντες της περιοχής και να καταστεί έτσι ένας περιφερειακός πρωταγωνιστής, αξιοποιώντας το γεγονός, ότι αποτελεί έναν δρώντα, ο οποίος χαρακτηρίζεται για την αξιοπιστία του, καθώς και τον υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης που απολαμβάνει από όλα σχεδόν τα κράτη της ευρύτερης περιοχής. Η επίτευξη αυτού του σχεδίου, θα μπορούσε να αποτελέσει την αρχή για τη θεμελίωση και την εδραίωση ενός κλίματος ειρήνης στην περιοχή, μια ευκαιρία για όλους τους λαούς της, να ζήσουν σε ένα φυσιολογικό και ασφαλές περιβάλλον και συγχρόνως μία εξαιρετική ευκαιρία για την Ελλάδα, να διαδραματίσει έναν ευρύτερο ρόλο, διεκδικώντας και μία επίλεκτη θέση στις συνειδήσεις των λαών της περιοχής. Λόγω γεωγραφικών, κατά κύριο λόγο, δεδομένων, η εμπλοκή της Ελλάδας στις περιφερειακές αλλά και παγκόσμιες γεωπολιτικές εξελίξεις, καθίσταται δεδομένη. Ο ελληνικός χώρος είναι ταυτόχρονα βαλκανικός, ευρωπαϊκός και μεσογειακός. Δεσπόζει στην κορυφή ενός τριγώνου, του οποίου οι δύο έτερες κορυφές βρίσκονται στη Μέση Ανατολή και στην Κασπία, δηλαδή σε περιοχές, στις οποίες στη σημερινή εποχή, συγκρούονται τεράστια γεωπολιτικά συμφέροντα¹⁰⁵. Η Ελλάδα πρέπει να συμμετάσχει δυναμικά στο γίνεσθαι του γεωπολιτικού συμπλόκου της Μέσης Ανατολής, καθώς όπως διδάσκει και ο Θουκυδίδης μέσα από τον σχετικό λόγο του Περικλή, «οι καιροί ου μενετοί» («στον πόλεμο οι ευκαιρίες δεν περιμένουν»)¹⁰⁶.

Εξάλλου, η επιτυχής διαχείριση των δυναμικών και ταχέως εξελισσόμενων καταστάσεων, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή, απαιτεί την τήρηση ιδιαίτερα λεπτών ισορροπιών και την άσκηση ενός μείγματος πολυδιάστατης και ευέλικτης πολιτικής, με κύρια συστατικά τη διατήρηση αξιόπιστης αποτρεπτικής ικανότητας, στη βάση μιας ισχυρής οικονομίας και την αποτελεσματική διπλωματία. Ειδικότερα, απαιτείται η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση της «εργαλειοθήκης εθνικής ασφάλειας», η οποία συνίσταται¹⁰⁷:

¹⁰⁵ Δημήτριος Σκαρβέλης, Γεωπολιτική του Ελληνικού Χώρου και Άμυνα, http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t19/t19_08.htm (Έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021)

¹⁰⁶ Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ.235.

¹⁰⁷ Συρίγος, *Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο*, σελ.125.

α. Στην εσωτερική εξισορρόπηση, με στόχο την αύξηση της αποτρεπτικής ικανότητας, η οποία μπορεί να θεμελιωθεί και να αναπτυχθεί μέσω των τομέων της εθνικής άμυνας, της αμυντικής βιομηχανίας και του στρατηγικού σχεδιασμού.

β. Την εξωτερική εξισορρόπηση, μέσω της περαιτέρω εμβάθυνσης και ενίσχυσης περιφερειακών και άλλων συνεργασιών και συμμαχιών, καθώς και ταυτόχρονη αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων εργαλείων, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελλάδα, στο πλαίσιο μιας πολυδιάστατης στρατηγικής, ως ένας αξιόπιστος δρώντας της περιοχής, πρέπει να επιδιώξει τη διασφάλιση των δικαιωμάτων της, στον ενεργειακό πλούτο, ο οποίος την περιβάλλει. Καθίσταται επιτακτική η ανάγκη, να καταστεί κύριος στόχος η ανακήρυξη και οριοθέτηση αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (ΑΟΖ), λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος, ότι εκτός από την οικονομική, υφίσταται και η γεωστρατηγική και γεωοικονομική συνιστώσα, η οποία δύναται να εξασφαλίσει τη στρατηγική αναβάθμιση της χώρας. Η Ελλάδα δύναται να ενισχύσει τη θέση της στη διεθνή σκηνή, επιδιώκοντας να καταστεί διαμετακομιστικό δίκτυο τόσο των ρωσικών, όσο και των δυτικών ενεργειακών συμφερόντων. Συγχρόνως, στη βάση άσκησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της, πρέπει να εστιάσει στην αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων, εντός της οικονομικής ζώνης της και να εφαρμόσει μια στοχευμένη πολιτική προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, για την αξιοποίηση τους. Η εν λόγω άσκηση ενεργειακής πολιτικής, πρέπει να ασκηθεί με emphaticή χρήση της ευρωπαϊκής της ταυτότητας και με απώτερο αντικειμενικό σκοπό, την ουσιαστική ενίσχυση του ρόλου της στη διεθνή αγορά ενέργειας, αλλά και των γεωπολιτικών επιδιώξεων της¹⁰⁸.

Αναφορικά με το ζήτημα της μελλοντικής ενεργειακής στρατηγικής της Ελλάδας, εκτιμάται ότι ο παράγοντας του «χρόνου» θα διαδραματίσει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο, καθόσον όταν οι ποσότητες φυσικού αερίου της ανατολικής Μεσογείου και ακόμα περισσότερο αυτές που θα ανακαλυφθούν σε ελληνικό χώρο, τεθούν προς εμπορική διάθεση, οι ενεργειακές ανάγκες της αγοράς ενδεχομένως να έχουν διαφοροποιηθεί. Επομένως, θα πρέπει να γίνει κατανοητή η διαμόρφωση του περιβάλλοντος, καθώς και των συνθηκών, εντός των οποίων η Ελλάδα θα πρέπει να δραστηριοποιηθεί. Επιπλέον, ενδεχομένως να υπάρξει και διαφοροποίηση των γεωπολιτικών ισορροπιών, καθόσον η σύμπραξη της Ελλάδας, της Κύπρου και του

¹⁰⁸ ΓΕΕΘΑ/ Ομάδα Εργασίας, Ανάλυση της κατάστασης στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ.234.

Ισραήλ στο ζήτημα της συνεκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της ανατολικής Μεσογείου, δύναται να επηρεασθεί από μελλοντική αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και του Ισραήλ¹⁰⁹. Άλλωστε, θα πρέπει να πορευόμαστε έχοντας πάντα στη σκέψη μας, την περίφημη φράση του λόρδου Palmerston, Υπουργού Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας κατά την αγόρευση του στη Βουλή των Κοινοτήτων το 1848 «Δεν έχουμε αιώνιους συμμάχους και δεν έχουμε διαχρονικούς εχθρούς. Αιώνια και διαχρονικά είναι τα συμφέροντα μας και καθήκον μας είναι η προστασία ή η επιδίωξη αυτών των συμφερόντων»¹¹⁰.

Η Ελλάδα πρέπει να δραστηριοποιηθεί, βασιζόμενη σε διαχρονικές σταθερές που την διακρίνουν και αναδεικνύοντας με emphaticό τρόπο, τα εξαιρετικά σημαντικά πλεονεκτήματα που διαθέτει, όπως είναι η ευρωπαϊκή της διάσταση, το διπλωματικό της κεφάλαιο, η ομολογουμένως απaráμιλλη πολιτισμική της ταυτότητα, η ναυτιλιακή και ναυτική της ισχύ, η ενεργειακή της προοπτική και κυρίως η κοινωνική της ταυτότητα, η οποία την παρουσιάζει στην διεθνή κοινότητα, ως έναν αξιόπιστο εταίρο, ο οποίος προβάλλει ως ισχυρός πυλώνας δημοκρατίας, σταθερότητας και ασφάλειας, στην ευαίσθητη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

Συγχρόνως, η Ελλάδα οφείλει στο πλαίσιο της ευρύτερης δραστηριοποίησης της στη περιοχή, να αξιοποιήσει το διεθνές δίκαιο. Εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου και εκμεταλλευόμενη τις διαπραγματεύσεις της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρόλο που επί του παρόντος αυτές έχουν ατονήσει, δύναται να ασκήσει στοχευμένη πίεση, προκειμένου να εδραιώσει τις δίκαιες και νομικά τεκμηριωμένες θέσεις της. Η μεθοδική αναζήτηση ισχυρών συμμαχιών και η εξασφάλιση διεθνούς στήριξης, τόσο στο ανατολικό Αιγαίο, όσο και στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, πρέπει να καταστούν επιτακτικός στόχος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς θα αποτελέσουν ασπίδα ασφαλείας για την Ελλάδα, απέναντι στις διαρκείς και εντεινόμενες προκλήσεις της Τουρκίας.

¹⁰⁹ ΓΕΕΘΑ/ Ομάδα Εργασίας, Ανάλυση της κατάστασης στην Ανατολική Μεσόγειο, σελ.235.

¹¹⁰ Π. Μαυρόπουλος, Εισαγωγή στη θεωρία του Πολέμου και της Στρατηγικής, (Αθήνα, αυτοέκδοση, 2012), σελ.133.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αναστασάκος Σ., Ο Πλαστήρας και η εποχή του, (Αθήνα, Επικαιρότητα, 2007).
- Αναστασίου Μαρία, Ο εκδημοκρατισμός της Μέσης Ανατολής, (Θεσσαλονίκη, ΠΑΜΑΚ, 2018).
- Δίπλα Χαριτίμη - Ροζάκης Χρήστος, Το Δίκαιο της Θάλασσας και η εφαρμογή του στην Ελλάδα, (Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης, 2004).
- Ζυγγιρίδης Ιωάννης, Στρατηγικές σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας με το Ισραήλ από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και σήμερα, (Αθήνα, ΣΕΘΑ, 2019)
- Κλής Ηλίας, Μέση Ανατολή: Η Διπλωματικοπολιτική κατάσταση στον ευρύτερο χώρο υπό το πρίσμα των Διεθνών Σχέσεων (Αθήνα, Εθνικές Επάλξεις, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2019).
- Κολιόπουλος Κων/νος, Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008).
- Λίτσας Παναγιώτης «Η γεωστρατηγική αξία της ανατολικής Μεσογείου και του Αιγαίου για την Ελλάδα»(Απόσπασμα από την Ομιλία του Αντιναυάρχου ε.α. Παναγιώτη Λίτσα ΠΝ, Επίτιμου Αρχηγού Στόλου, στη ΣΕΘΑ στις 04/10/2017).
- Λουκάς Κ. Ιωάννης, Η Γεωπολιτική, (Αθήνα, Εκδόσεις Τροχαλία, 2000).
- Μάζης Ι., Γεωπολιτικά ζητήματα στην ευρύτερα Μέση Ανατολή και στην Μεσόγειο, Τόμος Ι (Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών, 2017)
- Μάζης Ι., Γεωπολιτικά ζητήματα στην ευρύτερα Μέση Ανατολή και στην Μεσόγειο, Τόμος ΙΙ (Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών, 2018)
- Μάζης Ι.- Σγουρός Α., Γεωπολιτική Ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου (Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών, 2020).
- Μάζης Ι.-Σαρλής Μ.-Σωτηρόπουλος Ι.-Δωματιώτη Ξ., Γεωπολιτική Ανάλυση της Συριακής Κρίσης και Γεωστρατηγικές της Δυναμικές στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή (Αθήνα, Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΚΠΑ, Αθήνα 2016)
- Μάζης Ι.-Σαρλής Μ.-Σωτηρόπουλος Ι.-Δωματιώτη Ξ.-Δίγκας Α.-Χαροκόπος Κ., Ολοκλήρωση διαδικασίας επιλογής και κατασκευής απλών και συνθέτων δεικτών των Γεωπολιτικών Πυλώνων: α) Οικονομίας και β) Άμυνας στο πλαίσιο της μεθοδολογίας της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως (Αθήνα, Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΚΠΑ, Αθήνα 2017).

Μαυρόπουλος Παναγιώτης, Εισαγωγή στη θεωρία του Πολέμου και της Στρατηγικής, (Αθήνα, 2012).

Μηνάγιας Χρήστος, Απόρρητος Φάκελος Τουρκία Η Εθνική Στρατηγική της Τουρκίας, (Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Κάδμος,2014).

Μπελεγράτης Σπύρος – Κουτρής Σταύρος, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, (Αθήνα, ΣΕΕΘΑ, 2020).

Μπελεγράτης Σπύρος, «Οι Γεωστρατηγικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο», (Κείμενο ομιλίας στην Ακαδημία Αθηνών τον Νοέμβριο 2018).

Μπότσιου Κωνσταντίνα, «Η ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο ένας νέος γεωπολιτικός παράγοντας», (Αθήνα, Εθνικές Επάλξεις, Οκτώβριος 2019).

Νταβούτογλου Αχμέτ, «Το Στρατηγικό Βάθος η διεθνή θέση της Τουρκίας», 9η Έκδοση, (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010).

Παντζιόκας Δημήτριος, Γεωπολιτική Ανάλυση του συμπλόκου Τουρκία-Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ-Αίγυπτος στο πλαίσιο του συστήματος της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, (Αθήνα, ΣΕΘΑ, 2016).

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα (Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008).

Παρίσης Ιωάννης, Ευρωπαϊκή Άμυνα, (Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνίες, 2003).

Παρίσης Ιωάννης, Η Ευρώπη της Άμυνας, (Αθήνα, Έκφραση Πολιτισμού, 2010).

Πατραγιάς Κυριάκος, Αδελφοί Μουσουλμάνοι η μήτρα της Ισλαμιστικής ενόπλου βίας, (Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών, 2017).

Πλατιάς Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, 6^η Έκδοση (Αθήνα, Εκδόσεις Εστία, 2010).

Σταμπουλής Περικλής, Η Γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου, (Αθήνα, ΚΕΔΙΣΑ, 2017).

Στεργίου Ανδρέας, Σύγκρουση και Ευημερία Γεωπολιτική και ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο (Αθήνα, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 2019)

Συρίγος Άγγελος, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, (Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, 2015)

Συρίγος Άγγελος, Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο, (Αθήνα, Καθημερινές Εκδόσεις, 2020).

Φίλης Κωνσταντίνος, Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν (Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2017).

Φράγκος Φραγκούλης, Ποια Τουρκία; Ποιοι Τούρκοι; (Αθήνα, Εκδόσεις Λιβάνη, 2012).

Gilles Kapel, Έξοδος από το χάος: Κρίση στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, (Αθήνα, Κλειδάριθμος, 2020).

Allison Graham, Σε τροχιά Πολέμου, (Αθήνα, Εκδόσεις Πεδίο, 2020).

ΓΕΕΘΑ/ Ομάδα Εργασίας, Ανάλυση της κατάστασης στην Ανατολική Μεσόγειο (Αθήνα, ΓΕΕΘΑ, Απρίλιος 2015)

73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, Ομαδική Μελέτη, Η Ελλάδα ως πόλος ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Αθήνα, ΣΕΘΑ, 2020)

Ξενόγλωσση

European Asylum Support Office, Syria Actors, Country of Origin Information Report (EASO 2019).

Ferris Elizabeth-Kirişci Kemal, The Consequences of Chaos. Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect (Brookings Institution Press 2016).

Διαδίκτυο

Athanassopoulou Ekavi, 2003, "Responding to a Challenge: Greece's New Policy towards Israel", Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 3 Issue 1, σ.125.

Ιστοσελίδα Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών

Ιστοσελίδα Ελληνικού Κοινοβουλίου

Μπάλτος Γεώργιος, Bayeh Joseph, [www. Foreignaffairs.gr](http://www.Foreignaffairs.gr), «Από έναν πολιτισμό συνόρων στα σύνορα των πολιτισμών», Ιούλιος 2019.

Παιατ Τζέφρυ, «Οι ΗΠΑ δεσμεύονται για την ασφάλεια της Ελλάδας» <https://www.tanea.gr/2020/02/10/interviews/oi-ipa-desmeyontai-gia-tin-asfaleia-tis-elladas/> (έγινε πρόσβαση στις 20/12/20)

Πολίτης Α., «Ενέργεια: Στρατηγικό ενδιαφέρον στην ανάπτυξη των σχέσεων με το Κάιρο», 12 Σεπτεμβρίου 2019. <https://www.economix.gr/2019/09/12/energia-stratigiko-endiaferon-stin-anaptyxi-ton-scheseon-me-to-kairo/> (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021)

Σκαρβέλης Δ. (Στγος ε.α.), Γεωπολιτική του Ελληνικού Χώρου και Άμυνα, http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t19/t19_08.htm (Έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021)

Σταμπολής Κ., Μεζαρτάσογλου Δ., Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENE), «Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και προτάσεις για τη

βελτίωσή της», Νοέμβριος 2018, https://www.iene.gr/articlefiles/energgeiki-asfaleia_elladas.pdf (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

CNN: Συμφωνία Ελλάδας - Αιγύπτου: Αυτό είναι το κείμενο που συνυπέγραψαν Δένδιας – Σούκρι, 07 Αυγ 20, <https://www.cnn.gr/politiki/story/230007/symfonia-elladas-aigyptoy-ayto-einai-to-keimeno-roy-synypregrapsan-dendias-soykri> (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

CNN:Δηλώσεις Μητσοτάκη - Αλ Σίσι: Θεμέλιο σταθερότητας η τριμελής Ελλάδα, Αιγύπτου και Κύπρου, 11 Νοε 20, <https://www.cnn.gr/politiki/story/242271/live-oi-diloseis-mitsotaki-kai-al-sisi> (έγινε πρόσβαση στις 20 Νοε 20)

Iefimerida.gr, Αυτή είναι η συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου για την ΑΟΖ, - <https://www.iefimerida.gr/ellada/ayti-einai-i-symfonia-elladas-aigyptoy-gia-aoz><https://www.iefimerida.gr/ellada/ayti-einai-i-symfonia-elladas-aigyptoy-gia-aoz> (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

<https://www.kathimerini.gr/politics/561257059/symmachia-kai-gia-to-farmako> (Έγινε πρόσβαση την 09 Φεβρουαρίου 2021)

<https://www.kathimerini.gr/world/561254407/nea-metavatiki-kyvernisi-sti-livyi/>

Lawspot Στη Βουλή οι συμφωνίες για ΑΟΖ με Αίγυπτο και θαλάσσιες ζώνες με Ιταλία - Αναλυτικά τα κείμενα, 20 Αυγ 20, <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/sti-voyli-oi-symfonies-gia-aoz-me-aigypto-kai-thalassies-zones-me-italia-analytika-ta> (έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021).

Το Βήμα < <https://www.tovima.gr/2020/01/02/politics/eastmed-i-yprografi-tis-symfonias-gia-ton-agogo-fysikou-aeriou>> (Έγινε πρόσβαση την 14 Ιανουαρίου 2021)

<https://slpress.gr/politiki/minyma-mitsotaki-se-tatar-kai-agkyra-ethniko-thema-o-termatismos-tis-katochis-stin-kypro/> (Έγινε πρόσβαση την 09 Φεβρουαρίου 2021)

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας, επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 179 της 23/06/1998, διαθέσιμο στη δνση [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=PT_](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=PT_)

Καταστατικός Χάρτης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, διαθέσιμο στην
δνση https://unric.org/el/χαρτησ-σηε_

Ελληνοτουρκική διαφορά ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.
Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών, επίσημη ιστοσελίδα
<https://mfa.gr-oriothetisi-yfalokripidas> (έγινε πρόσβαση στις 19 Φεβρουαρίου
2021).

<https://www.consilium.europa.eu/media/21871/st00011e115.pdf>

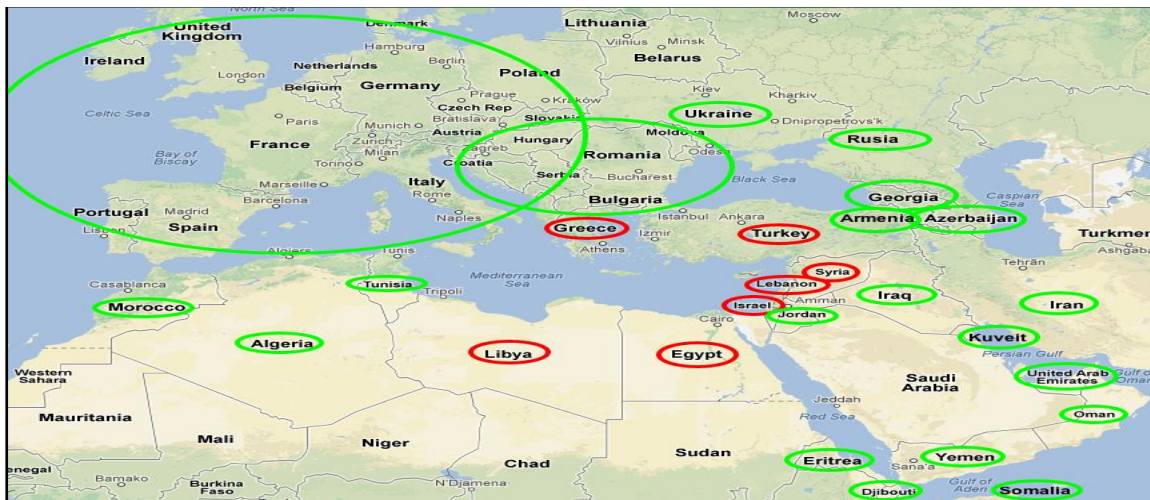
<https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/>

[https://www.kathimerini.gr/politics/561539527to-keimeno-tis-amyntikis-
symfonia-ellada-ipa](https://www.kathimerini.gr/politics/561539527to-keimeno-tis-amyntikis-symfonia-ellada-ipa) (έγινε πρόσβαση στις 23/10/21).

[https://www.kathimerini.gr/politics/561516361to-keimeno-tis-ellinogallikis-
amyntikis-symfonias](https://www.kathimerini.gr/politics/561516361to-keimeno-tis-ellinogallikis-amyntikis-symfonias) (έγινε πρόσβαση στις 23/10/21).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»

ΧΑΡΤΕΣ-ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Εικόνα 1. Στρατηγικό περιβάλλον Ανατολικής Μεσογείου και ευρύτερης Μέσης Ανατολής.

Πηγή. Γεωγραφικά και Πολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο¹¹¹.

Εικόνα 2: Η Ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου Θάλασσας

Πηγή. Γεωγραφικά και Πολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο¹¹².

¹¹¹ Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.1.

¹¹² Μπελεγράτης, Γεωγραφικά και γεωπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ.14.

Εικόνα 3 . Κύριοι Επικοινωνιακοί κόμβοι Μεσογείου

Πηγή. Γεωστρατηγικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο¹¹³

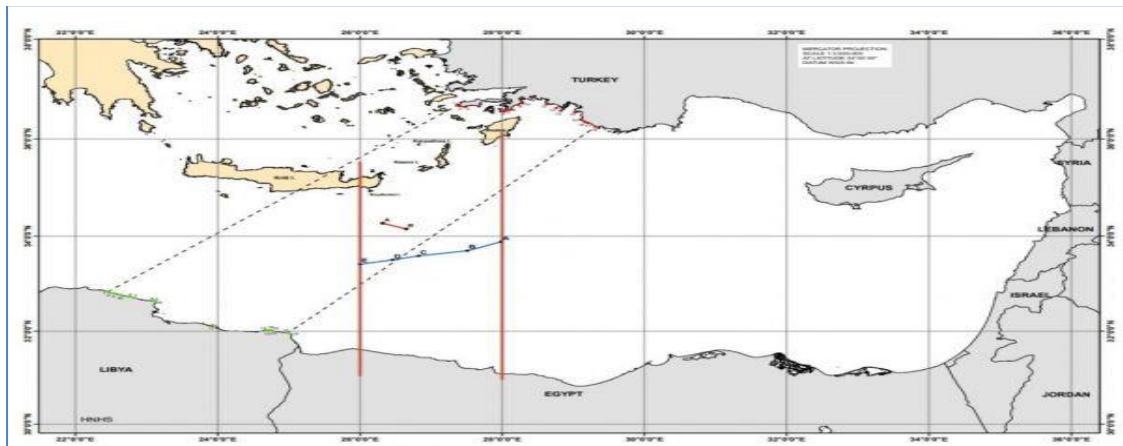

Εικόνα 4 : Η ΑΟΖ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου

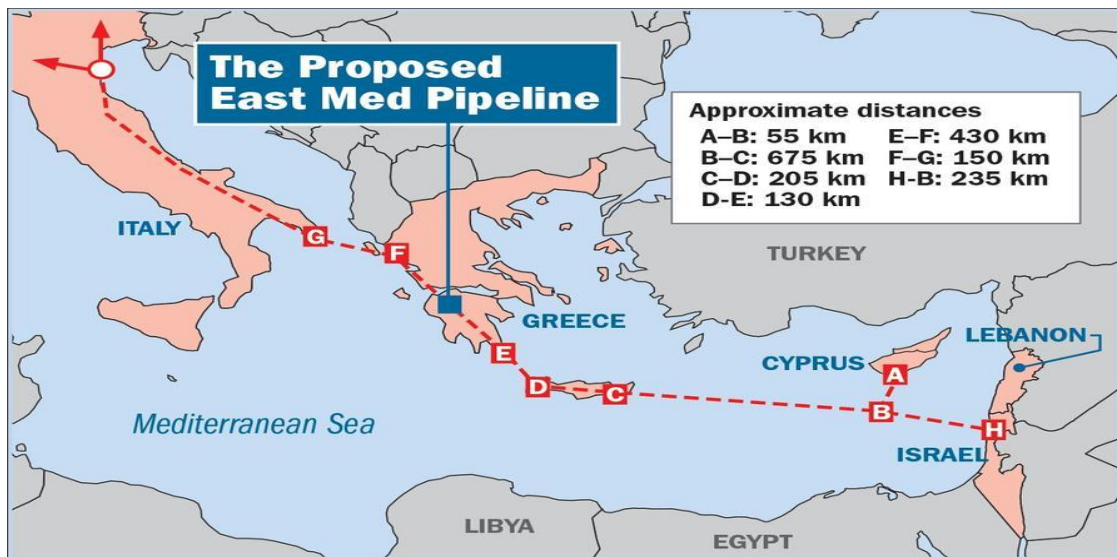
Πηγή. Η Ελλάδα ως πόλος σταθερότητας και ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο¹¹⁴.

¹¹³ Μπελεγράτης , Γεωστρατηγικές εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο, σελ. 16.

¹¹⁴ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ.268.

Εικόνα 5: Χάρτης «Τουρκολιβυκής» και Ελληνοαιγυπτιακής οριοθέτησης ΑΟΖ
Πηγή. Η Ελλάδα ως πόλος σταθερότητας και ασφάλειας στην Ανατολική
Μεσόγειο¹¹⁵.

Εικόνα 6: The EastMed Pipeline
Πηγή. Η Ελλάδα ως πόλος σταθερότητας και ασφάλειας στην Ανατολική
Μεσόγειο¹¹⁶.

¹¹⁵ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ.205.

¹¹⁶ 73^η ΕΣ ΚΦ ΣΕΘΑ, 2^η ΕΟ, Η Ελλάδα ως πόλος σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, σελ.99.